

Міністерство освіти і науки України
Львівський національний університет імені Івана Франка
Філологічний факультет
Кафедра української мови імені професора Івана Ковалика

**Фразеологізми у бойківських говірках
(на матеріалі «Словника бойківських говірок»
М. Онишкевича)**

Магістерська робота
студентки VII курсу
групи ФЛУМ71з
напряму «035.Філологія»
(Українська мова та література)
Іванчак Соломії Іванівни

Науковий керівник
доц. Глібчук Н.М.

Львів 2020

ЗМІСТ

Вступ.....	3
Розділ I. Дослідження фразеології в українському мовознавстві.....	9
1.1. Діалектні фразеологізми у працях XIX – поч. XX століття	9
1.2. Наукове опрацювання фразеологізмів.....	12
1.3. Класифікація фразеологічних одиниць.....	21
Розділ II. Ідеографічна класифікація фразеологічних одиниць, зафіксованих у «Словнику бойківських говірок» М. Онишкевича.....	28
2.1. Витоки ідеографічної класифікації.....	28
2.2. Тематичне поле «людина».....	35
2.3. Фразеологізми, які не увійшли до тематичних груп.....	45
Висновки.....	52
Список використаної літератури.....	55
Додатки.....	48

Вступ

" Діалектологія — розділ мовознавства, що вивчає діалектну мову, її просторову варіативність і територіальну диференціацію, історію формування мовно-територіальних утворень і окремих мовних явищ, співвідношення та взаємодію з іншими формами існування мови етносу. ¹"

"Завдання діалектології є вивчення і дослідження закономірностей живої народної мови в усій різноманітності її місцевих діалектах і говірок, а також географічне поширення говіркових явищ, окреслення і виділення певних діалектичних одиниць у їх системі. Різновид діалектології, що вивчає народну мову в змінності її говірних форм, тобто досліджує територіальні утворення у часовому ракурсі, називається історичною діалектологією. Історична діалектологія вивчає територіальні діалекти на різних етапах розвитку даної мови. ²"

" Слова, що не входять до складу лексичної системи літературної мови, а є елементами лексики певного діалекту, говірки називають діалектизмами. У вузькому розумінні діалектизми — це слова, поширені на території певного діалекту, відсутні у літературній мові й у мовленні людей, які проживають у місцевості поширення інших говорів.

Залежно від того, в якому взаємозв'язку перебувають діалектизми з літературною мовою, їх поділяють на лексичні, словотвірні, фонетичні та граматичні. Але такий поділ застосовують за широкого розуміння цього поняття. Якщо ж стати на позицію, що діалектизми є виключно лексичним елементом, то слід виділяти такі його типи: 1. Власне лексичні — у підручнику за редакцією А.П. Грищенка³ зазначено, що це слова, що збігаються за значенням з загальноновживаними, літературно — нормативними, але відрізняються від них з погляду вираження (*легінь — парубок, мєва — чайка*).

¹ Українська мова: Енциклопедія. — К.: Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2000. — 151-155 с.

² Бевзенко С. П. Актуальність вивчення української діалектної фразеології // Мовознавство. — 1974. - № 2. — С. 15-19.

³ Сучасна українська мова: підручник за редакцією А.П. Грищенка. —К.:Вища шк.,1997.-С.204-213

"Етнографічні діалектизми — слова, що називають предмет і явища, поширені тільки в певній місцевості. Це можуть бути назви предметів побуту, одягу, виробів, знарядь виробництва, об'єктів природного середовища (*керсетка – жіночий одяг без рукавів, жур – кисла страва*). 3. Лексико – семантичні — це слова однієї етимології , які хоч і звучать однаково, але в різних говорах тієї ж самої мови виступають з різним значенням (*копати - сапати;копати – копати лопатою*)¹".

"Говірка — найменша одиниця територіальної диференціації діалектної мови. У структурі мовно-територіальних утворень лише говірка є реальною комунікативною системою, засобом спілкування мешканців одного, рідше кількох населених пунктів принципово рівнозначною мові. Говірки є центр, об'єктом описової діалектології, картографування у лінгвістичних атласах.

"Чимало було дослідників бойківського говору, а саме : 1.Вагилевич("Бойки русько-слов'янський люд в Галичині")³. 2.В.Черняк ("Характеристика системи голосних фонем бойківського говору")⁴. 3. М. Онишкевич ("Словник бойківських говірок")⁵ . У ХХ ст. до здобутків бойківської діалектології спричинилися : 1. Й. Дзендзелівський ("Лінгвістичний атлас українських народних говорів Закарпатської області УРСР")⁶.

¹ Бевзенко С. П. Актуальність вивчення української діалектної фразеології // Мовознавство. – 1974. - № 2. – С. 15-19.

² Українська мова: Енциклопедія. – К. : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2000. – 151-155 с.

³ Вагилевич І. Бойки – русько-слов'янський народ у Галичині / Іван Вагилевич // Жовтень. – 1978. – № 12. – С. 117 – 129.

⁴ Черняк В.С. Характеристика системи голосних фонем бойківського говору//Питання укр. мовознавства. –К.н.4.Л.,1960

⁵ Онишкевич М.Й.Словник бойківських говірок//частина перша.-К.,1984

⁶ .Дзендзелівський Й.Лінгвістичний атлас українських народних говорів.-К.,1958

2. А.Залеський ("Фонологічна система бойківської говірки")¹.

3. Л. Коць-Григорчук ("Діалектні проблеми Бойківщини")². "У ХХ ст. до здобутків бойківської діалектології спричинилися і О. Захарків, Л. Калнинь, І. Керницький, Г. Клепикова, І. Ковалик, Я. Рігер, кожен вклавши свою цеглину. Слова глибокої вдячності та великої шани українці багатьох поколінь віддаватимуть М. Онишкевичу та Я. Рігеру, перший з яких уклав "Словник бойківських говірок", а другий став головним редактором "Атласу бойківських говірок". Ці безцінні лексикографічні джерела, будучи актуалізовані і через століття, ніколи не втратять своєї наукової вартості. Попри значні наукові здобутки, їм не вдалося розв'язати порушеної нами проблеми щодо ареалу бойківських говірок."³

"Словник бойківських говірок" М.Онишкевича — це словник одного з найдавніших говорів південно-західного наріччя української мови, у якому збереглися і продовжують функціонувати мовні факти, не відомі іншим говорам і літературній мові. Словник фіксує діалектні слова з численних говірок північного прикарпатського регіону. Завдання словника полягає в тому, щоб подати діалектну лексику бойківських говірок в українській літературній мові. До словника введено багатий фразеологічний матеріал, який записав І.Франко у Нагуєвичах і надрукував у "Галицько-руських народних приповідках." Більшість із записаних там фразеологізмів і сьогодні відома й вживається на Бойківщині. Незважаючи на відсутнє пошукання досліджень з лексики української діалектної мови, що спостерігається останнім часом, діалектна українська фразеологія ще й досі залишається майже поза увагою українських діалектологів.

¹. Залеський А. М. Фонологічна система бойківської говірки / А. М. Залеський // Структура українських говорів : зб. ст. / відп. ред. І. Г. Матвіяс. — Київ, 1982. — С. 69–84.

². Коць-Григорчук Л. Діалектні проблеми Бойківщини // Укр. діалектом. зб. Кн. 3. К., 1997

³. Івченко А. Українська народна фразеологія: ономазіологія, ареали, етимологія. — Харків, 1999.

Фразеологія належить до тих галузей сучасної лінгвістики, що привертають особливу увагу широких кіл дослідників, оскільки фразеологічний склад мови — це невичерпне джерело народної мудрості, на основі якого можна будувати як лінгвістичні, так і культурно – етнографічні дослідження.

Широкого визнання у мові здобула класифікація В.В. Виноградова. В основу його фразеологічної теорії покладено ступінь видозміни значення слова у різних синтаксичних і стилістичних умовах фразо творення. Л.Булаховський запропонував генетичну класифікацію фразеологічного матеріалу за джерелом походження. Спробу систематизації фразеологічних сполук у функціональному аспекті здійснив С.Г. Гаврин. Проблеми фраземотворення етимології і походження окремих фразеологізмів досліджували Ф. Медведєв ("Українська фразеологія: Чому ми так говоримо")¹, Л. Скрипник ("Фразеологія української мови")², В. Ужченко ("Народження і життя фразеологізму")³. Проблему формування фразеологічного фонду мови в цілому або на окремих історичних етапах її розвитку досліджували О. Юрченко ("Словосполучення фразеологізмів в мові")⁴, Л. Коломієць ("Питання фразеології")⁵.

¹. Медведєв Ф. П. Українська фразеологія: Чому ми так говоримо. – Харків, 1977.

². Скрипник Л. Г. З таємниць фразеології // Мовознавство. – 1969. - № 2. – С. 75-76.

³. Ужченко В. Народження і життя фразеологізму. – К., 1988.

⁴. Юрченко О. С., Івченко А. О. Словник стійких народних порівнянь. – Харків, 1993.

⁵. Коломієць М. П., Регушевський Є. С. Словник фразеологічних синонімів. – К., 1988.

"Фразеологія — розділ мовознавства, що вивчає фразеологічну систему мову в її сучасному функціонуванні та з погляду історичного розвитку¹. Фразеологізм — нарізно оформлений, але семантично цілісний і синтаксично цілісний і синтаксично неподільний мовний знак, який своїм виникненням і функціонуванням зобов'язаний взаємодії одиниць лексичного, морфологічного та синтаксичних рівнів.²

Діалектні відмінності у фразеології української мови безсумнівні. Адже фразеологізми творяться на основі словникового складу, який відрізняється в різних українських діалектах.

У живому мовленні постійно виникають стійкі словосполучення і процес фразеологотворення доцільно досліджувати якраз на матеріалі діалектної мови як винятково усної форми мовлення, бо саме в ній найкраще простежується виникнення фразеологізмів, шляхи їхнього творення, видозміни структури, функціонування. В українській діалектній мові наявні всі типи фразеологічних одиниць, що властиві літературній мові. Більше того, в основній своїй масі фразеологізми діалектної мови повністю збігаються з фразеологізмами літературної мови. Фразеологізми, звичайно, виникають на ґрунті питомого лексичного матеріалу, але вони можуть завдяки не замкнутості фразеологічної, як і лексичної, системи запозичуватись з інших джерел, часто не однакових для різних діалектів. Найчастіше запозичення фразеологізмів відбувається із суміжних діалектів тієї самої мови і навіть із суміжних діалектів інших мов, звичайно при тісному тривалому контактуванні носіїв цих діалектів.

¹ Алефіренко М. Ф. Теоретичні питання фразеології. – Харків, 1987.

² Там само. – С. 712

Переважна більшість фразеологізмів, як і слів, за походженням є питомо українськими. Фразеологізми найвиразніше передають дух і нев'янучу красу мови, яку витворили народи упродовж віків для потреб спілкування в усній та писемній формах. У фразеології найяскравіше виявляється національна специфіка мов .

Предметом дослідження є фразеологічні одиниці, зафіксовані у "Словнику бойківських говірок" М. Онишкевича.

Мета магістерської роботи — здійснити комплексний семантичний, структурний аналіз фразеологізмів, виявлених у бойківських говірках на матеріалі "Словника бойківських говірок " М.Онишкевича .

Відповідно до мети ставимо низку конкретних завдань:

- 1.) опрацювати мовознавчу літературу, в якій розглядалися проблеми діалектної фразеології ;
- 2.) скарткувати матеріал за виданням "Словника бойківських говірок" М. Онишкевича;
- 3.) розкрити значення виявлених фразеологізмів, з'ясувати їхню граматичну структуру ;

Метод дослідження — описовий

Джерельною базою є "Словник бойківських говірок " М.Онишкевича , дослідження відомих учених , енциклопедичні та діалектологічні словники.

Структура магістерської роботи: робота складається зі вступу, двох розділів, висновків та списку літератури. У вступі сформульовано мету, завдання магістерської роботи. У першому розділі розкриті проблеми діалектної фразеології в українському мовознавстві, історія дослідження фразеології. Другий розділ містить ідеографічну класифікацію фразеологічних одиниць. У висновках подано узагальнені результати проведеної роботи.

Розділ I

Дослідження фразеології в українському мовознавстві

Фразеологізми є цінною складовою будь-якого народу. Адже саме вони відображають настрої, менталітет нації, етносу. Цікавитись такими незвичними одиницями почали давно. Саме описи фразеологізмів почали проводити ще у XVII столітті, проте зародження фразеографії як науки пов'язують із серединою XX століття. Загалом виділяють два періоди розвитку фразеографії: період зародження (XVII-XVIII ст.) та становлення (XIX-XX ст.). Багато відомих діячів культури залучались до опису матеріалу і найбільшого виявлення це досягло в другій половині XIX століття. У перших словниках для фразеологізмів не виділяли окремих розділів, їх не описували спеціально. Переважно це були одиничні пояснення як ілюстративного матеріалу. Згодом І. Котляревський видав невеликі збірки систематизованих фразеологізмів. Цей період офіційно стали визнавати часом зародження фразеографії.

Друга половина XIX – початок XX століття стали часом теоретичного опрацювання фразеологізмів. Тоді ж сформувався основні положення з теорії.

1.1 Діалектні фразеологізми у працях XIX – поч. XX століття

Діалектна фразеологія як предмет дослідження постала пізніше, аніж праці із описом фразеологічних одиниць. Її розвиток, насамперед, пов'язаний із опрацюванням та укладанням словників, що описують фразеологічний матеріал мови. Записи фольклорних текстів та їхні дослідження стали основою для опрацювання діалектних фразеологізмів. Нерідко у записах XIX-XX ст. можна побачити різні способи пояснення фразем, їхні упорядкування та прослідкувати за творенням словникової статті. Спершу дослідники збирали матеріал, досліджували, наприклад, структуру говору, і лише потім на основі своїх праць намагались описати дрібніші одиниці як фразеологізми. Саме цей період і став початком становлення української

фразеографії. Тоді ж займалися і питанням щодо практичних засад укладання перекладних фразеологічних словників. Л.Самойлович зазначив: «Теоретичним питанням фразеології вчені XVII – кінця XIX ст. приділяли незначну увагу. Спочатку укладалися словники та збірки, а вже згодом вивчалися й опрацьовувалися зафіксовані в них мовні одиниці, частково формувалася термінологія на позначення понять із фразеології. У XIX ст. поступово активізувалися дослідження з теорії фразеології»¹ Так спочатку дослідники лише фіксували, документували та частково розглядали певні регіональні фразеологічні одиниці і найчастіше подавалися разом із лексикою або пареміями.

Діалектна фразеологія постійно доповнюється новими одиницями та прикрашає мовлення її основними складовими – фразеологічними одиницями. Ними є «лексико-граматична єдність двох і більше нарізно оформлених компонентів, граматично організованих за моделлю словосполучення чи речення, але неподільна лексично, стійка у своєму складі й структурі, яка, маючи цілісне значення, відтворюється в мові»².

Деякі із фразеологічних одиниць не були зафіксованими у словниках, проте вже помітні у працях дослідників. Вони здебільшого документували паремії і це відображається у роботах О. О. Потебні³, М. Номиса⁴, Б. Д. Грінченка⁵, П.П.Чубинського⁶. Особливе місце у вивченні місцевих виразів

¹ Самойлович Л. В. До історії дослідження теорії фразеографії та формування спеціальної термінології / Л. В. Самойлович // Культура народів Причорномор'я. – Симферополь, 2004. – № 53, Т. 1. – С. 21

² Словник лінгвістичних термінів / Д. І. Ганич, І. С. Олійник. – К.: Вища школа, 1985. – С. 324

³ Потебня А. А. Из лекций по теории словесности: Басня. Пословица. Поговорка / А. А. Потебня // Теоретическая поэтика. – М.: Высш. шк., 1990.

⁴ Українські приказки, прислів'я і таке інше. Уклав М. Номис / [упоряд., прим. та вст. ст. М. М. Пазяка]. – К.: Либідь, 2004. – 352 с.

⁵ Грінченко Б. Д. Словник української мови. – [у 4 т.]. – Т. 2 : Д–Й / [за ред. С. Єфремова, А. Ніковського / Грінченко Б. Д. – [3-тє вид., випр. й доп.] – К.: Горно, 1927. – С. 5–24.

⁶ Чубинский П. П. Пословицы, загадки, колдовство / П. П. Чубинский // Труды этнографическо-статистической экспедиции в Западно-Русский край, снаряженной Императорским Русским Географическим Обществом. – Т. 1, вып. 2. – [изд. под наблюдением д. чл. П. А. Гильтебрандта]. – Петербург: [б.и.], 1877. – 244 с.

займає стаття Б. Ларіна "Про народну фразеологію"⁷. У ній автор описує термін «народна фразеологія», зазначаючи, що це та частина, яка і створюється, і живе в мові народних мас. Зокрема, Б. Ларін розмежував поняття народної та книжної фразеології. Він виділив дві основні групи фразеологізмів: загальнонародні та обласні (діалектні), куди варто й додати підгрупу професійної фразеології.

Цінним матеріалом для діалектної фразеології стали фіксації одиниць та їхнього джерела у словниках Д. І. Яворницького та Б. Д. Грінченка.

До найдавніших фіксацій фразеологічних одиниць відносять такі пареміологічні видання: рукописна збірка кінця XVII – початку XVIII ст. Климентія Зиновієва «Приповісті посполиті», «Краткий малороссийский словарь» О. П. Павловського в його «Грамматике малороссийского наречия» (1818), «Малороссийские пословицы и поговорки» (1834) В. Смирницького, «Галицькі приповідки і загадки» (1841) Г. Ільковича.

Більш ніж сто років тому вийшла праця І. Франка «Галицько-руські народні приповідки». Ця робота стала однією з перших, де використано порівняльно-зіставну характеристику українських та іншомовних фразеологізмів. У ній І. Франко подає широкий матеріал, який розміщує згідно з вимогами тогочасного періоду. Він здебільшого дотримується «принципу географічного умісцєвлення приповідок»⁸ та групує весь матеріал за абеткою стрижневого слова. Також він пояснює кожну приповідку, подекуди вказуючи її прототип, умови вживання чи походження. До цього ж він порівнює деякі фразеологічні одиниці з іншими мовами: польською, білоруською, російською.

Ще однією збирачкою фразеологічних одиниць стала Леся Українка, яка активно вживала їх у своїх листах. Це зумовлено її записами зразків усної

⁷ Ларін Б. О. Про народну фразеологію / Б. О. Ларін // Укр мова в шк. – 1959. – № 5. – С. 30–36.

⁸ Ужченко В. Д. Фразеологія сучасної української мови : навч. посіб. / В. Д. Ужченко, Д. В. Ужченко. – К. : Знання, 2007. – с. 409

словесності. Письменниця вводила нові народні, не зрозумілі літературній мові, фразеологізми у свої літературні твори.

Отже, дослідники XIX століття створили велику базу напрацювань із ареальної фразеології. Зокрема, уперше було використано порівняльно-зіставний метод, що найбільше використовувався вже в середині XX століття. Автори, можливо, самі того не помічаючи, стали репрезентаторами нового матеріалу, що отримав своє наукове оформлення лише століттям пізніше. Найповнішою роботою стала праця І. Франка, яка була джерелом та прикладом для подальших досліджень науковців.

1.2 Наукове опрацювання діалектних фразеологізмів

Фраземіка як наука має багато суперечностей у собі, наприклад, ще досі залишається невизначеним питання щодо терміна народної/діалектної фразеології. Її важливим внеском є достатня кількість праць, що зосереджуються на проблемах природи та семантики ФО, які функціонують у говірках і діалектах.

У широкому розумінні «народною фраземікою» називають ту, що створюється і побутує у мовленні народу. Її, а також авторську/книжну фраземіку включають до складу загальної фраземіки мови. Перші дослідження з цього питання описували незафіксовані в літературних жанрах ФО та переважно не супроводжувались коментарем щодо території побутування. Згодом до цих праць уже подавали територію розміщення ФО, тобто характеризували окремі говірки: Н.Коваленко («Фраземіка говірок Західного Поділля»), М. Олійник («Фразеологія гуцульських говірок»), Н. Романюк («Фразеологія верхньонадністрянських говірок нижньої течії річки Бистриці»), В. Пачева («Українські говірки Запорізького Надазов'я»), Г. Ступінська («Фразеологія лемківського говору української мови»). Існує також поняття «фольклорної фраземіки», що описує специфічні ФО, що побутують в усних народних творах.

Спершу дослідники зацікавились діалектними фразеологічними матеріалами. Саме завдяки польовим дослідженням в обіг увійшли ті фраземи, що характеризують певні звичаї. Їх описували в наукових працях М.Бігусяк, Н. Грозовська, В. Лавер, І. Магрицька, Н. Хібеба, П. Романюк (весільна обрядовість); Т.Маркотенко, С. Конобродська (поховальна обрядовість); М. Бігусяк, В.Дроботенко (сімейна обрядовість), С. Толстая (дійства, пов'язані із народженням дитини).

Варто зазначити, що існує певне розмежування таких понять, як «фраземіка діалекту» та «діалектна фраземіка», хоча нерідко їх використовують як синоніми. Д. Одинченко вказує, що термін «фразеологія діалекту» є ширшим за значенням, оскільки вміщує усі стійкі вислови, що функціонують у мовленні представників даного діалекту⁹. Діалектну фраземіку розглядає В. Лавер, вказуючи, що вона є складовою «загальнонаціональної фраземіки, а фраземіка окремого діалекту – це мікросистема, що знаходиться в постійному діалектичному зв'язку, з одного боку, з фраземікою інших українських діалектів, а, з другого боку, – з фраземікою української літературної мови»¹⁰.

Уже в середині ХХ ст. науковці розпочали наукове вивчення діалектної фразеології. Так, зокрема, було вже згадано вагому працю Б. Ларіна «Про народну фразеологію». У ній він протиставляє літературну та діалектну фразеологію, визначаючи головні їхні відмінності. Зокрема, для літературної фразеології характерні певні норми вживання. Це тому, що письменник стає тим мірилом, що визначає, як подати фразеологізм і як оформити його за визначеними нормами. Народна фразеологія ж повинна містити мову

⁹ Одинченко Д. До питання вивчення діалектної фразеології / Д.Одинченко // Гуманізація навчально-виховного процесу. – Вип. L. – Част. II. – Слов'янськ, 2010. – С. 80

¹⁰ Лавер В.І. Фраземіка говорів Закарпаття у її зв'язках з іншими українськими говорами карпатського регіону / В.І.Лавер // Українська мова на Закарпатті у минулому і сьогодні: Матеріали науково-практичної конференції (Ужгород, 5-6 травня 1992 року). – Ужгород, 1993. – С. 204.

простих людей, що, можливо, самі не знають літературних норм. Це мають бути фразеологізми розмовної лексики селян¹¹.

Також він зазначає, що письменники, вводячи у твір фразеологізми, мають певну свободу і можуть вільно вживати чи видозмінювати слова в нестійких словосполученнях. Народна фразеологія більше послуговується традицією, у ній наявно більше мовних штампів. Тому для неї вільні словосполучення майже не характерні. Зокрема, Б. Ларін вказує, що фразеологізми розмовні часто містять у собі незрозумілі елементи (*йак криак* – про того, хто зайняв багато місця). Літературні фразеологізми використовують широкий матеріал часто вживаних одиниць¹². Отже, фразеолог дав своє тлумачення діалектних фразеологізмів, зазначаючи, що це «багатюща фразеологія національної мови, яка й створюється, і живе в мові народних мас, — на відміну від спеціально книжної, наприклад, біблійної, античної та індивідуально-письменницької фразеології»¹³.

Продовжив його думки С. Бевзенко, видавши підручник «Українська діалектологія»¹⁴. Автор писав про творення фразеологічних одиниць на основі лексичного складу та довів, що дослідження діалектної фразеології варто проводити на матеріалі діалектної мови лише як вияв усного мовлення. Він зазначив, що на формування діалектної мови впливають як і діалекти, так і літературна мова. Автор прикладами довів, що на окремі фразеологічні одиниці можуть впливати суміжні говори. Тому можна спостерігати явища фразеологічної діалектної синонімії та контамінації фразеологізмів. С. Бевзенко закликав українських дослідників до творення місцевих фразеологічних словників.

¹¹ Ларін Б.О. Про народну фразеологію // Українська мова і література в школі . 1959. — № 5. — С. 32

Там само. – С. 33.

¹⁴ Бевзенко С. П. Українська діалектологія // С. П. Бевзенко. – К.: Вища школа, 1980. – 247 с.

Стаття ще одного науковця Д. Баранника¹⁵ присвячена розмежуванню літературних і народних фразеологічних метафор та узагальнень. Він вказує, що народні ФО є експресивними за своєю природою, адже вони витворені впродовж століть та широко використовуються в усному мовленні. Люди тривалою практикою створювали складні словесно-художні узагальнення та метафоричні образи, що й зумовило особливу емоційно-образну та логічну структуру фразеологізмів.

Також він виділяє окрему групу метафоричних фразеологізмів народного характеру, до яких належать ідіоми, приказки та будь-які стійкі словосполучення, що пов'язані із побутом людей. Для них важливо охарактеризувати вчинки особи, явища та ситуації. Туди ж належать і ті ФО, що мають книжне походження, але з часом втратили зв'язок з першоджерелом і побутують як загальновідомі метафоричні образи¹⁶. Вони є зрозумілими для мовця, тому людям не потрібно вникати в етимологію таких одиниць.

До таких же метафор, проте літературного характеру, він відносить ті одиниці, що опираються на певний художньо-літературний, фольклорний, історичний, міфологічний чи інший сюжет. Тут мовець є впевненим, що слухач знає, як оформилось саме таке метафоричне значення, тобто розуміє його внутрішню форму¹⁷. Сюди належать видобуті із історії, міфології, літератури ФО (наприклад, *троянський кінь*, *прокрустове ложе*).

Науковець визначає ще й групу фразеологічних образних узагальнень народного характеру. Вона відрізняється від попередньої тим, що це синтаксично закінчені побудови, що виражають судження і функціонують як самостійні одиниці¹⁸. Туди він зараховує народні прислів'я. Для цієї групи

¹⁵ Баранник Д. Х. Фразеологія в усному монологічному мовленні // Питання мовної культури. — К.: Наук, думка, 1968. — Вип. 2. — С. 34—38.

¹⁶ Там само.- С. 35.

¹⁷ Баранник Д. Х. Фразеологія в усному монологічному мовленні // Питання мовної культури. — К.: Наук, думка, 1968. — Вип. 2. — С.36.

¹⁸ Баранник Д. Х. Фразеологія в усному монологічному мовленні // Питання мовної культури. — К.: Наук, думка, 1968. — Вип. 2. — С. 36

характерна прозора внутрішня форма, тому їх використовують без потреби етимологізування. Загалом розмежовує поняття, вказуючи, що народні фразеологізми характерні для побуту, коли літературні – в художньо-літературних творах.

У 70-х р. ХХ ст. активно обговорювалась діалектна фразеологія, проте здебільшого на наукових конференціях. Результати цих обговорень було опубліковано в двох збірниках: «Питання фразеології східнослов'янських мов» (1972) та «Проблеми дослідження діалектної лексики і фразеології української мови» (1978). У цей час виділились окремі спрямування досліджень деяких науковців: дослідження діалектної фразеології методом лінгвогеографії (В. Лавер), діалектизми у складі традиційно-книжної фразеології мови української народності періоду ХVI – ХVII ст. (Л. Коломієць), особливості бойківської діалектної фразеології (М. Демський), діалектні й архаїчні компоненти фразеологізмів (Ф. Медведєв), діалектна фразеологія Полтавщини (В. Хоменко), лексичні варіанти фразеологічних одиниць буковинських говірок (Н. Бабич). Зокрема, Н. Бабич у своїй роботі¹⁹ розробила принципи укладання словникової статті. Також вона описувала вигуківі фразеологізми, які назвала «введеними висловами», адже їх не можна окремо розглядати, а лише в контексті, з якими в них існує зв'язок семантичної співвіднесеності. Щодо ФО буковинських говірок, то авторка порівнювала їх із загальнонародномовними.

Існує чотири методи вивчення діалектних ФО:

- описовий;
- зіставний;
- лінгвогеографічний;
- метод структурно-семантичного моделювання.

¹⁹ Бабич Н. Д. Фразеологія української мови: Навчальний посібник/Н.В.Бабич. – Чернівці, 1971. – 91 с.

Найчастіше науковці використовують описовий метод, який визначає характерні ознаки діалектного континууму²⁰. При описі переважно аналізують семантику та види варіювання фразеологізму.

Як зазначає Н. Коваленко, зіставний (порівняльний) метод переважно здійснюють на декількох рівнях, серед яких **діалект і літературна мова**; між говірками на території України; на східнослов'янському тлі, тобто між слов'янськими мовами.

Лінгвогеографічний метод полягає у розробці лінгвістичних карт, за допомогою яких ми можемо окреслити ареали певних ФО, їхні варіанти та місце творення. Тут також подається етимологія сталого вислову. Ці карти відображають ті ареали, що можуть і не збігатись із сталими, адже народна фразеологія є живою і часто може змінювати своє поширення.

Останній метод структурно-семантичного моделювання запропонував В.Мокієнко²¹. Він передбачає конструювання моделі-фразеосхеми, яка генеруватиме ряди фразем з однаковим значенням, подібною внутрішньою та зовнішньою (цілісністю) формами.

Заслуговують на увагу дослідження з фразеології різних частин України. Фразеологію південно-східного наріччя досліджували Т. Грица, А. Івченко, І.Магрицька, І. Мілева, Р. Міняйло, В. Ужченко, Д. Ужченко, В. Чабаненко та ін. Переважно ці роботи є додатками до дисертаційних робіт науковців. Д. Ужченко, наприклад, проаналізував семантику українських зоофразеологізмів, серед яких були численні ареальні ФО сходу України.

Найповніше було проаналізовано фразеологію південно-західного наріччя (Н. Бабич, М. Демський, Й. Дзензелівський, Н. Коваленко, В. Лавер, М. Олійник, Н. Романюк, Г. Ступінська). М. Демський диференціював бойківські регіоналізми на: 1) фраземи, у яких елементи компонентного

²⁰ Калнынь Л.Э., Клепикова Г.П. О некоторых итогах и перспективах исследований по славянской диалектологии // Славяноведение. – 1995. – №6. – С. 71.

²¹ Мокієнко В. М. Проблемы ареального описания восточнославянской фразеологии // Сравнительно-типологические исследования славянских языков и культур. Сб. ст. к IX Международному съезду славистов. – Л.: Изд-во ЛГУ, 1983. – С. 45.

складу – загальноновживані лексеми, проте вихідні структури в них побудовані всупереч нормам лексичної сполучуваності; 2) фраземи, які від літературних різняться лише на фонемному рівні; 3) фраземи, що у своєму складі мають вузькодіалектні лексеми; 4) фраземи, які семантикою одного з компонентів прив'язані до певної території в межах ареалу²². Північне наріччя є маловиствітленим у плані діалектної фразеології, і частково представлене словниками діалектної лексики (словники П. Лисенка, Г. Аркушина, Г. Доброльожі).

У 90-ті роки ХХ – на поч. ХХІ ст. активно почали розвиватись монографічні праці, присвячені народній фраземіці. Зокрема у 1993 р. В. Ужченко здійснив першу спробу систематизації діалектної фразеології української мови в окремий словник²³. Загалом це є виправлені та розширені напрацювання з фразеології минулих років. У реєстр він помістив ФО, які не фіксуються працями літературної мови та ті, що відрізняються від фіксованих у нормативних працях ФО семантичною структурою чи формальними ознаками. Це видання налічує 4727 реєстрових одиниць, де відображено вирази, пов'язані з побутом, із звичаями, віруваннями, обрядами. Статті подано в алфавітному порядку стержневих компонентів і водночас за стержневим принципом.

В 2001 р. В. Чабаненко видав свій варіант словника ареальної фразеології²⁴. Тут вміщено близько 3 тисяч сталих зворотів, зібраних упродовж 1952-1998 рр. в районах південно-східної України. Реєстровий матеріал наводиться в алфавітному порядку. Щодо матеріалу – то словник вміщує в собі переважно розмовно-просторічні ареальні фразеологізми, а наприкінці знаходяться додатки («Каламбури й нісенітниці», "Діалогічні каламбури і дотепи").

²² Демський М. Т. Українські фраземи й особливості їх творення / М. Т. Демський. – Л. ; Краків ; Париж : Просвіта, 1994. – 60, [4] с.

²³ Ужченко В. Матеріали до фразеологічного словника східнословобанських і степових говірок Донбасу.— Луганськ, 1993.— 112 с

²⁴ Чабаненко В.А. Фразеологічний словник говірок Нижньої Наддніпряни. – Запоріжжя, 2001. –200 с.

Третім словником народної фраземіки стала праця Г. Доброльожі²⁵, де міститься близько 8 тисяч порівнянь. Структурно побудований за ідеографічним принципом, поділений на 11 розділів.

Отже, історія української діалектної фразеографії, започаткована в роботах М. Номиса, І. Манжури, І. Франка, Б. Грінченка, отримала новий поштовх лише у другій половині ХХ століття, коли необхідність створення словників української діалектної фразеології втілилася в цінні теоретичні й практичні розробки. Кінець ХХ – початок ХХІ століття стає ще більш продуктивним: з'являються дослідження М. Бігусяка, Н. Коваленко, І. Мілевої, Р. Міняйла, М. Олійник, Ю. Прадіда, Н. Романюк, Л. Самойлович, Г. Ступінської, В. Ужченка, М. Якіма та ін.; особливо цінними стали словники або матеріали до словників Г. Аркушина, Г. Доброльожі (Полісся), Т. Грици (степові говірки), В. Чабаненка (Нижня Наддніпрянина), Н. Коваленко (Поділля) й ін. Проте ще далеко не всі були охоплені увагою фразеографів, а ті, що описані, вимагають ґрунтовного вивчення.

"Фразеологія — це порівняно нова лінгвістична дисципліна. Ще недавно, у середині 50 – х років (1956), професор Б. Ларін писав, що фразеологія перебуває в стані "прихованого розвитку". Початок її формування пов'язують з ім'ям швейцарського вченого Шарля де Баллі, думки якого викладені в книгах "Нарис стилістики" (1905) і "Французька стилістика" (1909). Суть фразеологічної одиниці Ш. Баллі вбачає насамперед у семантичних ознаках. Якщо в якому – небудь словосполученні, пише вчений, кожна графічна одиниця частково або повністю втрачає своє значення й тільки словосполучення в цілому зберігає чіткий смисл, то ми можемо стверджувати, що маємо справу з фразеологічним виразом. Учений висловив низку прогресивних ідей, що знайшли втілення й розробку в пізніших дослідженнях.¹"

²⁵ Доброльожа Г. Красне слово – як золотий ключ: Постійні народні порівняння в говірках Середнього Полісся та суміжних територій [уклад.: Г. Доброльожа]. – Житомир: Вид-во «Волинь», 2003. – 160 с.

"Українська фразеологія XIX ст. ґрунтується на міцному фундаменті етнографічних, фольклористичних, етнолінгвістичних, загально - філологічних, лексико – і фразеографічних праць О. Потебні і М. Сумцова, І. Франка та М.Костомарова, М.Носова і П.Чубинського та багатьох інших. Пізніше, у XX ст., українські мовознавці почали розробляти різні аспекти фразеологічної дисципліни. Семантику фразеологізмів досліджували Б. Ларін, Л. Булаховський, Л. Авксентьєв, М. Алефіренко, Ю. Прадід, Л. Юрчук. Стилiстичний аспект цікавив Д. Баранника, Г. Їжакевича, Р. Зорівчак, І. Гнатюк, В. Калашника, В. Коптілова. Історія, становлення та етимологія фразеології були в центрі уваги О. Мокієнка, Л. Скрипник, Я. Спринчака, Ю. Шевельова, О. Юрченка. У кінці XX — на початку XXI ст. активізуються психологічний та етнокультурний аспекти у вивченні української фразеології (О. Селіванова, О. Левченко).² "

"Помітно активізуються дисертаційні дослідження різних аспектів української фразеології як літературної : місце фразеології в системі мови (Я. Баран), фраземіка в системі ідіостилю (Ю. Кохан, Л. Щербачук), фразеологія як вираження національного менталітету й джерело народознавства (О. Майборода, О. Назаренко).²⁶"

"У 40 —х роках XX ст., базуючись на теорії Ш. Баллі, свою концепцію розробив В. Виноградов. За нею, стійкість фразеологічної одиниці є наслідком її семантичної цілісності; у фразеології значення цілого ніколи не дорівнює сумі значень елементів; ступінь семантичного поєднання слів-компонентів і співвідношення семантики всього вислову із семантикою його окремих складників є основою виділення головних типів фразеології.²"

²⁶Ужченко В.Д. Фразеологія сучасної української мови. – К.,2007. –С. 9

1.3 Класифікація фразеологічних одиниць

"Гучного резонансу набули семантична класифікація фразеологізмів В. Виноградова та його розробка категорії зв'язаності значень. За його класифікацією, фразеологізми поділяються на фразеологічні зрощення, фразеологічні єдності та фразеологічні сполучення.

Фразеологічні зрощення — семантично неподільні фразеологічні одиниці, значення яких не впливає зі значень їх компонентів (*собаку з 'їсти — бути майстром у якійсь справі*").

Фразеологічні єдності — семантично неподільні фразеологічні одиниці, цілісне значення яких умотивоване значенням їх компонентів (*зробити з мухи слона — "перебільшити щось"*)²⁷.

"Фразеологічні сполучення — звороти, в яких самостійне значення кожного слова є абсолютно чітким, але один із компонентів має зв'язане значення (*брати участь, досада бере*)."²⁸

"Дуже швидко виявились й вразливі місця семантичної класифікації В. Виноградова: окремі підгрупи в середині типів виділяються на основі різних критеріїв; нерідко важко визначити межу між фразеологічними зрощеннями і фразеологічними єдностями; два перші типи ФО рідко протиставлені третьому — як цілісні аналітичному. Значна кількість ФО залишається неохопленою.

²⁷ Ужченко В.Д. Фразеологія сучасної української мови. – К., 2007. – С. 16

²⁸ Ужченко В. Д., Ужченко Д. В. Фразеологія сучасної української мови. – К., 2007.

Тому М. Шанський до названих В.Виноградовим типів додає четвертий — **фразеологічні вирази** — стійкі за складом і вживання фразеологічні звороти, які не тільки семантично подільні, але й повністю складаються зі слів з вільним значенням. Серед них розрізняють вирази комунікативного характеру (*вовків боятись — у ліс не ходити*) й номінативного (*трудові успіху*). Г. Удовиченко дещо видозмінив класифікацію В.Виноградова, виділивши ідіоми, фразеологічні вирази та фразеологічні сполучення.

Названі В.Виноградовим та М.Шанським класифікаційні групи розширили Л.Ройзензон та І.Абрамець, виділивши п'ятий тип — **фразеологічні суміщені омоніми** (*махнути рукою, викинути білий прапор*). У них переносне значення може співіснувати, бути наявним одночасно з його прямим значенням. Внутрішня форма фразеологічних суміщених омонімів практично збігається із самим змістом ситуацій, дією, оскільки зумовлена жестами, мімікою, узагалі рухами суб'єкта.²⁹

"Проте останнім часом у зв'язку з виноградівською концепцією чомусь або зовсім забувають здобутки першопрохідця Ш. Баллі, або кажуть про них побіжно, між іншим (В.Телія, М. Горди).³⁰"

Послідовники досліджень В. Виноградова утворюють виноградівську школу (1946 — середина 60-х років ХХст.), до якої входять В. Архангельський, О. Бабкін, М. Шанський, Л. Ройзензон, В. Жуков, Р. Попов, І. Чернишова. Вони з'ясували кардинальні питання, як обсяг і об'єкт фразеології, ознаки фразеологізму, специфіка фразеологічного значення, методи дослідження. Але для них найбільшим питанням залишилось "що таке фразеологія?"³¹.

²⁹ Ужченко В.Д. Фразеологія сучасної української мови. — К., 2007.

³⁰ Ужченко В. Д., Ужченко Д. В. Фразеологія сучасної української мови. — К., 2007.

³¹.Там само. –С.10

"До цього часу неузгоджена термінологія фразеології, зокрема найменування її об'єкта. Певною мірою це спричинено авторським розумінням обсягу фразеології як дисципліни, а також розумінням особливостей різних груп їх одиниць. Так, М. Алексеєнко виходить з того, що є "лише одна фразеологія", об'єктом якої є три якісно й кількісно різні типи одиниць — ідіоми, фраземи і паремії. Центральним розділом фразеології вважається ідіоматика, оскільки ідіоми найбільш регулярні, що виявляється у високому ступені їх ідіоматичності та стійкості. Серед вагомих досліджень і проектів дослідницьких груп М. Толстого, Є. Бартмінського, В. Мокієнка, Л. Ройзензона, В. Телії помітні монографії й українських учених — згадана раніше "Фразеологія української мови" Л. Скрипник, "Українська фразеологія: Чому ми так говоримо" (1977; 1982) Ф. Медведєва, "Теоретичні питання фразеології" (1987) М. Лефіренка, "Українська народна фразеологія: ономасіологія, ареали, етимологія" (1999) А. Івченка.³²"

"Останній період ще відомий як період структурно-семантичного вивчення фразеології. Проте з середини 70-х—початку 80-х рр. ХХ ст. стала усвідомлюватися криза структурно-семантичної парадигми. Усе помітніше почала виявлятися тенденція розглядати фразеологічний матеріал у його функціонально-мовному вживанні, упроваджувати у фразеологію методи, що описують лексичну і фразеологічну семантику в їх взаємодії впродовж організації висловлювання й тексту.³³"

³²Ужченко В. Д., Ужченко Д. В. Фразеологія сучасної української мови. – К., 2007.

³³.Там само. –С.10

"Щодо класифікації фразеологізмів, то вона здійснюється на різних основах — структурно-семантичній, граматичній, функціонально-стилістичній. Найпопулярнішою є структурно-семантична класифікація, яка ґрунтується на критерії семантичної злитості або аналітичності значення фразеологізму. Близький до семантичної класифікації В. Виноградова розподіл за ступенем граматично-змістової злитості елементів, здійснений на українському матеріалі П. Дудиком. Учений класифікує п'ять типів фразеологізмів: ідіоми, фразеологічні єдності, фразеологічні вирази, фразеологічні сполучення, фразеологізовані словосполучення³⁴".

"Генетичний принцип, а точніше — класифікацію за джерелами, розробив Л. Булаховський. Вона включає вісім груп: 1) прислів'я та приказки; 2) професіональзми; 3) усталені вирази з анекдотів, жартів тощо; 4) цитати й образи зі Старого й Нового Заповітів; 5) ремінісценції античної старовини; 6) переклади поширених іншомовних висловів (французьких, німецьких, італійських); 7) крилаті слова російських та іноземних письменників; 8) влучні фрази видатних людей. Класифікація фразеологічних одиниць зроблена насамперед на матеріалі російської мови. Інакше б до сьомої групи ввійшли відшарування й українських письменників-класиків.

³⁴. Устенко Л.Ф. Особливості функціонування фразеологічних одиниць у різних стилях української мови. – К., 2011.

Л . Скрипник називає : 1) питомо українські фразеологічні одиниці (*водити за ніс , як на долоні , умивати руки*); 2) запозичені фразеологічні одиниці ; 3) фразеологічні кальки й напівкальки. Схожу схему подає і Ф. Медведєв . За часом походження Я. Спринчак поділяє фразеологізми на три генетичні групи : 1) спільнослов'янські ; 2) східнослов'янські ; 3) властиві окремим східнослов'янським мовам .

Для усного монологічного мовлення Д. Баранник запропонував функціональну класифікацію виділивши п'ять основних груп: 1) фразеологічні метафори народного характеру (*брати в шори, пасти задніх*); 2) фразеологічні метафори літературного характеру (*аннібалова клятва , троянди й виноград*); 3) фразеологічні образні узагальнення народного характеру (*який Сава , така й слава*); 4) фразеологічні образні узагальнення літературного характеру (*бути чи не бути , не той тепер Миргород*); 5) специфічно жанрова фразеологія (*що й треба було довести*). ³⁵"

"Класифікацію у функціональному аспекті запропонував також С. Гаврин, виділивши шість основних типів: 1.) образно-виразні стійкі сполуки, куди належать метафоричні одиниці (*пустити червоного півня*) або сполуки з метафоричними компонентами (*яблуко незгоди*), усталені порівняння (*берегти як зіницю ока*), евфонізми (*із грязі в князі*), сталі гіперболи й літоти (*гарматою не проб'єш*), тавтологічні сполуки (*ливом лити*), сполуки, утворені на основі поетичного синтаксису (*правда — добре, а щастя — краще*);

³⁵. Устенко Л.Ф. Особливості функціонування фразеологічних одиниць у різних стилях української мови. – К., 2011. – С. 42

2.)еліптичні сполуки (*сказано — зроблено*); 3.)термінологічні фразеологізми (*річ у собі*); 4.)афористичні фразеологізми (*друзі пізнають в біді*);5.)контекстологічні сполуки(ті, що у В.Виноградова названі фразеологічними сполученнями); 6.)ідіоми — стійкі словосполучення із втраченою внутрішньою формою (*собаку з'їсти*).

Свою схему подає в монографії "Українська фразеологія: Чому ми так говоримо" і Ф.Медведев: 1.)фразеологічні одиниці, творцем яких є український народ; 2.) загальнослов'янська фразеологія. До неї автор відносить насамперед вислови "біблійного фразеологічного набутку" (*корінь зла, на сон грядущий, око за око, зуб на зуб, перекувати меч на рала та ін..*). Абсолютна більшість з них утратила ознаку свого походження й уживається тепер з новим, переносним значенням;

За часом походження Скрипник Я. поділяє фразеологізми на три генетичні групи: 1.)спільнослов'янські, тобто наявні в усіх або в більшості слов'янських мов (давнє *бити въ очи*, укр. *бити в очі*); 2.)східнослов'янські, представлені тільки в східнослов'янських мовах, а в інших слов'янських мовах уживані як запозичення з них (укр. *роззявити рота*, біл. *розявіць рот*, рос. *разевать рот*); 3.)властиві окремим східнослов'янським мовам (укр. *передати куті, пекти рака*³⁶).

³⁶ Ужченко В. Д., Ужченко Д. В. Фразеологія сучасної української мови. – К., 2007.

Аналізуючи фактичний матеріал, будемо опиратись на класифікацію М.Олійник, подану у дисертації "Фразеологія гуцульських говірок.

У своїй дисертації класифікувала фразеологізми і за семантичним , і за граматичним принципом . Виділяла два тематичні поля : " Людина " і " Сприйняття навколишнього світу " . Ці два тематичні поля охоплюють семантичні групи " Врода " , " Статура " , " Вікові особливості " , " Емоційний стан " , " Риси характеру " , " Пора доби " , " Сімейний стан " , " Явища природи " , " Час " .

Розділ II

ІДЕОГРАФІЧНА КЛАСИФІКАЦІЯ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ, ЗАФІКСОВАНИХ У "СЛОВНИКУ БОЙКІВСЬКИХ ГОВІРОК" М. ОНИШКЕВИЧА

2.1 Витоки ідеографічної класифікації

У сучасній лінгвістиці спостерігається поглиблення інтересу до системного вивчення фразеологічного рівня мови. Увагу дослідників привертають найрізноманітніші класифікації фразеологічних одиниць. Для нашого дослідження ми обрали ідеографічну класифікацію, тобто класифікацію за тематичним принципом. Термін *ідеографія* позначає "один з типів письма, знаки якого передають цілі поняття"¹.

Ідеографічна класифікація, на думку Ю. Прадіда, має підпорядковуватися екстралінгвістичному членуванню світу і будуватися а поняттєво-логічних принципах, ґрунтуватися на наявності у всіх членах певної мікро чи макросистеми спільної семантичної ознаки, яка є для цієї системи інтегрувальною².

З 80-их рр. ХХ ст. у лінгвістиці значно посилюється увага до системного вивчення саме фразеологічного складу мови та його тематичного опису. Світова практика пропонує зразки ідеографічних описів, які здійснені на матеріалі німецької, польської, чеської мови В. Фрідеріхом, Г. Курковською, Ф. Чермаком та ін. В ідеографічному напрямі працюють і вітчизняні вчені: М. Алефіренко, М. Демський, А. Івченко, Ю. Прадід, П. Редін, В. Ужченко та Д. Ужченко й ін.³.

¹.Словник іншомовних слів // За ред. Члена-кореспондента АН УРСР О.С. Мельничука. –К.:1974.

².Прадід Ю. Ф. Фразеологічна ідеографія (проблематика досліджень) – К.; Сімферополь, 1997. – 252с.

³.Краснобаєва – Чорна Ж. Ідеографічна класифікація фразеологічних одиниць у словнику фразеологічних термінів сучасної української мови//Лінгвістичні студії. -2011. –Вип.22.–С.290

Дослідник фразеології Ю. Ф. Прадід, зіставляючи стійкі одиниці, що функціонують у бойківських говірках і в літературній мові, виділяє такі їх групи: 1) фразеологізми, що не мають фонетичних, граматичних, лексичних та семантичних відмінностей у порівнянні з літературною мовою(вік вікувати “довго жити”, дати драла “втекти”, коротати вік (літа) “жити в журбі”, лазаря співати “просити, благати, без царя в голові “розумово обмежений, недалекий, безрозсудний” ; 2) фразеологізми, що мають відмінності фонетичного, граматичного та лексичного характеру при тотожному значенні (діал. глядає вчорашнього дне – літ. ганятися за вчорашнім днем “без підстав сподіватися повернути те, що вже минуло, чого вже не існує” , діал. мати голову на плечох – літ. мати голову на плечах “розважливо, розсудливо міркувати і діяти; бути розумним, кмітливим”, діал. сам собов– літ сам собою “без стороннього втручання, спонукання, заохочування” ; 3) фразеологізми, що мають тільки семантичні відповідники в літературній мові (діал. блюзнути в очи – літ. зачепити за живе “дошкульно образати, вражати когось” , діал. випасти з кишки – літ. класти / покласти зуби на полицю (на мисник) “голодувати” , діал. вигнати погану пару з кого – літ. випустити дух “убити”). Крім того, варто виділити групу фразеологізмів, значення яких різняться в діалектній та літературній мові: діал. бити в биваличох “не з однієї печі хліб їсти” – літ. бувати / побувати у бувальцях “багато бачити, зазнавати в житті” , діал. варити воду на кого “сердитися на когось”– літ. варити (виварювати) / виварити воду з кого, рідше кому “знущатися з кого-небудь, показуючи свої примхи, вередуючи перед ким-небудь, висуваючи надмірні вимоги або прискіпуючись до когось” , діал. дати маху “втекти”– літ. дати маху “помилятися, прораховуватися в чомусь; прогавити щось” , діал. чорна година “смерть”– літ. про (на) чорний день; про (на) чорну годину “на випадок крайньої скрути; про запас” . Свою специфіку має граматична будова бойківських говірок. Зупинимося не

стільки на характері морфологічних відмінностей бойківських фразем, скільки на різновидах цих відмінностей і з'ясуванні їхньої природи. Граматичні розбіжності можуть зумовлюватися особливостями звукової системи діалекту. У бойківських ФО прикладом фонетичних відмінностей є ствердіння в 3-ій особі однини флексійного [т']: тобі ся голова наострит "ти порозумнішаєш", за ніхтом не рушит "нічого не візьми" .звуження вживання пом'якшеної африкати [ч']: відкривати очи "показувати правду", зводити очи "дивитися, звернути увагу на когось або на щось", блюзнути в очи "сказати образливе, зухвале слово", йти на очи "принижуватися", імати на очи "кидатися у вічі", наскалювати очи "витріщати очі", умер без річи "вмер несподівано, не сказавши ані слова", в штири очи "віч-на-віч" .Поширеність африкати [дж] (завдатися меджи людей "шукати правди в людей" послідовний перехід кінцевого, а також серединного [л] після голосних у [ў], як і у формах чоловічого роду минулого часу (бити пеў "будувати піч з глини й дерева" сонце над упочиўком "сонце заходить" та інші. У складі бойківських фразем часто вживаним фонетичним явищем є збереження фонемі |и| в словах на зразок ни, ани, нич тощо: безничого нич "без причини", бисідувати ни дві, ни три "верзти", з того ни вари, ни пари "з того немає ніякої користі", ани на волос "зовсім нічого", ни про тото, ни про таке "невідомо про що", нивощо йти "пропадати", нигди нич "трохи" ни відводу, ни приводу "ні початку, ні кінця", най ся ни приказує "говорять, коли мова йде про неприємні факти", ни приповідавши (про неприємні факти) "цур", "пек" У досліджуваній говірці фіксуємо характерний для південно-західного наріччя звук [ц] у частці або сполучнику ци замість літературного чи: ци тебе пан біг відпустив "чи ти збожеволів, чи ти втратив моральні почуття" В окремих фразеологізмах засвідчені редульковані форми вказівних займенників тото, сесе: ни про тото, ни про таке "невідомо про що", ні за сесе, ні за тото "без причини"

Метою будь - якої тематико - ідеографічної класифікації Ю. Прадід вважає "створення цілісної картини, в якій із окремих "камінчиків" складається мозаїка національної фразеологічної одиниці"¹.

На сучасному етапі розвитку мовознавства ідеографічна класифікація мовного матеріалу розглядається у межах ідеографічної лінгвістики, яка безпосередньо пов'язана з когнітивістикою, оскільки об'єктом їх дослідження виступають концепти і концептуальні структури, що знаходяться у фундаменті мовної свідомості, закономірності їх розгортання².

Фразеологія як знакова мовна система позначає насамперед емоційно-експресивні й абстрактні сфери, тобто для неї характерна вибірковість номінації. Вона покриває ті ділянки дійсності, які безпосередньо пов'язані з людиною, з її баченням, оцінкою реалій, із психічними особливостями емоційно – вольовою стороною психіки, індивідуально – типологічними особливостями. Присутність людини дає про себе знати на всьому просторі мови, але найвиразніше, мабуть, помітна саме в лексиці, особливо у фразеології, бо ідіома не тільки й не стільки називає предмет, скільки зображує його багатогранно, з усією різноманітністю конотативних нюансів. Лише незначна кількість виразів характеризує тваринний і рослинний світ, а також деякі явища природи. Про це неодноразово згадують В. та Д. Ужченко у своїй праці "Фразеологія сучасної української мови"³.

¹. Прадід Ю.Ф. Засади укладання фразеологічного словника ідеографічного типу//Мовознавство. – 1995. -№ 4-5. – С. 35 – 40

². Краснобаєва – Чорна Ж. Ідеографічна класифікація фразеологічних одиниць у словнику фразеологічних термінів сучасної української мови//Лінгвістичні студії. – 2011.-Вип.22 –С.291

³.Ужченко В., Ужченко Д. Фразеологія сучасної української мови: посібник/ для студентів філологічних факультетів вищих навчальних закладів. - Луганськ: Альма – матер, 2005. _ С. 34-36

На сьогоднішній день хоч і існують ґрунтовні праці, присвячені темі ідеографічного опису, проте відсутня загальноприйнята та усталена класифікація. Кожен учений по - своєму систематизує фразеологічні одиниці. До прикладу, М. Алефіренко пропонує ієрархію фразеологічних одиниць : семантична підгрупа — фразеосемантична група — тематичне поле ; А. Івченко членує фразеологічний фонд на фразеологічні ряди — фразеосемантичні мікрогрупи — фразеосемантичні групи; Ю. Прадід, досліджуючи емоції людини, розробив фразеоідеографічне групування: синонімічний ряд — семантична група — семантичне поле — тематична група — тематичне поле — ідеографічна група — ідеографічне поле - архіполе; ідеографічна класифікація ареальної фразеології В. Ужченко має таку ієрархію: варіантно — синонімічна група — фразеосемантичне поле — фразеотематична підгрупа — фразеотематична група тощо. ¹

В основу нашого дослідження ми покладемо класифікацію , яку використала у своїй дисертації М.Олійник. За первинну одиницю ідеографічного опису приймаємо семантичний ряд. Семантичні ряди (СР) формують семантичну групу. До семантичної групи можуть входити ФО не тільки із суміжним значенням, а й часто із протилежним. Сукупність семантичних груп творить семантичне поле. Структура поля передбачає існування ядра як основи мікросистеми і периферійних зон, що, накладаючись з іншими полями, творять із ними спільний фразеологічний пласт. Семантичні поля за спільною темою об'єднуються в тематичні поля. Парадигматичні відношення у фразеологічній системі гуцульських говірок реалізуються на рівні ідеографічних мікрогруп — семантичних рядів, груп, семантичних полів. ²

¹. Краснобаєва – Чорна Ж. Ідеографічна класифікація фразеологічних одиниць у словнику фразеологічних термінів сучасної української мови//Лінгвістичні студії. – 2011. –Вип.22. –С.291

². Олійник М.Я. Фразеологія гуцульських говірок : Автореф. дис. ... канд. філол. наук. – Львів., 2002. – С. 7

Парадигматичні відношення у фразеологічній системі гуцульських говірок реалізуються на рівні ідеографічних мікрогруп – семантичних рядів, груп, семантичних полів. Найбільшими об'єднаннями фразеологізмів є тематичні поля: “Людина” і “Сприйняття навколишнього світу”. Тематичне поле “Людина” (другий підрозділ) охоплює семантичні поля: “Зовнішній вигляд” (семантичні групи “Врода”, “Статура”, “Зріст”), “Фізіологічний стан” (“Вікові особливості”, “Фізіологічні особливості жінок”, “Перебіг життя”), “Внутрішній світ” (“Емоційний стан”, “Розумові здібності”, “Риси характеру”), “Дії і стани людини” (“Рухатися”, “Працювати”, “Уживати алкоголь”, “Говорити”), “Людські взаємини” (“Дії в конфліктних ситуаціях”, “Сімейний стан”). Тематичне поле “Сприйняття навколишнього світу” (третій підрозділ) охоплює значно менше семантичних полів: “Кількість” (“Неозначена кількість”), “Час” (“Пора доби”, “Неозначений час”), “Явища природи” (“Погода”). Фразеологізми, які кваліфікують зовнішній вигляд людини, її дії, внутрішній світ, фізіологічні особливості (тематичне поле “Людина”), значно переважають над тими, що характеризують часо-просторові величини, явища природи тощо (тематичне поле “Сприйняття навколишнього світу”). Специфіка денотації фразеологізмів полягає в характеристиці тих реалій, які підлягають вторинній номінації, тобто об'єктів емоційної сфери, як позитивного плану (про що свідчать, зокрема, фразеологізми зі значенням “надзвичайно вродливий”, “дуже добрий”), так і негативного. Однак найчастіше спостерігаємо зосередження фразеологізмів навколо понять із негативною оцінкою, що підтверджує велика кількість семантичних рядів із негативною денотативною модальністю: “Невродливий”, “Дурний”, “Сумний”, “Брехливий”, “Злий”, “Сердитий”, “Лінивий”, “Ледарювати”, “Померти”, “Бути п'яним”, “Сваритися”, “Гніватися”, “Набити”, “Зраджувати у шлюбі”, “Обдурювати” тощо.¹

¹Олійник М.Я. Фразеологія гуцульських говірок : Автореф. дис. ... канд. філол. наук. – Львів., 2002. – С. 7

Зафіксовано кілька семантичних рядів, фразеологізми яких мають у своєму суб'єктному оточенні переважно назви осіб жіночої статі. Це насамперед ті ряди, що позначають фізіологічні особливості жінок (“Народити”, “Мати місячні”, “Вагітна”), а також “Одружитися”. Семантичних рядів, ФО яких мають у своєму суб'єктному оточенні переважно назви осіб чоловічої статі, не виявлено.¹

Ця ідеографічна парадигма схожа зі структурою, яку запропонувала дослідниця Ж. Краснобаєва – Чорна : фразема – фразеосемантична підгрупа – фразеосемантична група – фразеосемантичне поле – фраземотематична група.²

Семантичний ряд — це найнижча ієрархічна ланка ідеографічної класифікації, що об'єднує фразеологічні одиниці на основі тотожного чи близького денотативного значення, незважаючи на конотативність.³

Семантична група — це сукупність семантичних рядів, об'єднаних однією архісхемою, що наявна у фразеолонічному значенні всіх членів групи та відображає їхні спільні категорійні властивості та ознаки.⁴

Семантичне поле — це велике об'єднання фразеологізмів, яке включає семантичні групи, організовані за окремими семантичними, мотиваційними чи структурно – семантичними моделями.⁵

¹Олійник М. Я. Фразеологія гуцульських говірок : Автореф. дис. ... канд. філол. наук. . – Львів., 2002. – С. 7

². Краснобаєва-Чорна 2009а: Краснобаєва-Чорна, Ж.В. Концептуальний аналіз як метод концептивістики(на матеріалі концепту ЖИТТЯ в українській фраземіці) [Текст] / Ж. В. Краснобаєва-Чорна//Українська мова.– 2009. – №1. – С. 41-52. – Бібліогр.: с. 51-52.

³.Олійник М.Я Фразеологія гуцульських говірок : Автореф. дис. ... канд. філол. наук. – Львів., 2002. – С. 7

⁴. Краснобаєва – Чорна Ж. Ідеографічна класифікація фразеологічних одиниць у словнику фразеологічних термінів сучасної української мови//Лінгвістичні студії. – 2011. –Вип.22. –С.291

⁵. Там само . – С. 295

Тематичне поле — це сукупність семантичних полів, що називають видові різновиди одного і того ж ряду предметів, явищ тощо.¹

У науковій роботі ми характеризуємо діалектні фразеологічні одиниці бойківських говірок, що належать до тематичного поля **«Людина» та «Навколишній світ»**. У межах тематичного поля «Людина», у свою чергу, виділяємо 4 семантичні поля та 19 семантичних груп: «Зовнішній вигляд» (семантичні групи «Врода», «Статура», «Зріст»), «Фізіологічний стан» («Вікові особливості», «Фізіологічні особливості жінок», «Перебіг життя»), «Внутрішній світ» («Емоційний стан», «Розумові здібності», «Риси характеру»), «Дії і стани людини» («Рухатися», «Працювати», «Уживати алкоголь», «Говорити»), «Людські взаємини» («Дії в конфліктних ситуаціях», «Сімейний стан»), «Сфера людської діяльності» («Освіта», «Гроші», «Події /випадки», «Кримінальний світ», «Військова сфера»).

Тематичне поле «Навколишній світ» охоплює 2 семантичні поля та 2 семантичні групи: «Час» («Вказівка на час»), «Явища природи» («Погода»).

2.2 Тематичне поле «Людина»

У процесі цього дослідження ми визначили структуру класифікації, якою користуватимемось, а саме тематичне поле **«Людина»** ділимо на 4 семантичні поля та 19 семантичних груп: «Зовнішній вигляд» (семантичні групи «Врода», «Статура», «Зріст»), «Фізіологічний стан» («Вікові особливості», «Фізіологічні особливості жінок», «Перебіг життя»), «Внутрішній світ» («Емоційний стан», «Розумові здібності», «Риси характеру»), «Дії і стани людини» («Рухатися», «Працювати», «Уживати алкоголь», «Говорити»), «Людські взаємини» («Дії в конфліктних ситуаціях», «Сімейний стан»), «Сфера людської діяльності» («Освіта», «Гроші», «Події /випадки», «Кримінальний світ», «Військова сфера»).

Кожна семантична група складається з семантичних рядів, у яких ми виділяємо семантично нейтральне слово або словосполучення, яке виражатиме загальне значення, спільне для усіх фразеологічних одиниць.¹

Семантичний ряд, як зауважує М. Олійник, твориться за принципом фразеологічної синонімії, тобто на основі тотожного чи близького денотативного значення, незважаючи на конотативність.²

Варіанти фразеологізмів у роботі подаватимуться у круглих дужках, а факультативні елементи у квадратних.

Спершу більше детально розглянемо семантичне поле «**Зовнішній вигляд**», а саме семантичну групи «**Врода**» та «**Статура**». Під вродою ми розуміємо «сукупність уроджених фізичних рис людини, зовнішній вигляд»³. До цієї семантичної групи належать такі семантичні ряди:

Статура — «будова, склад тіла людини» (СБГ, I, 349) ♦ *Тенга йак кырина - 'груба як нещастя, дуже товста'*.

Врода — «сукупність зовнішніх рис, фізичних якостей людини, які справляють приємне враження, краса, уродливість» (СБГ, II, 341) ♦ *Хлопс'ким миром мазана - 'вусата'*; (СБГ, I, 440) ♦ *Бабс'ким миром мазаний - 'безвусий'*.

Наступна семантична група «**Фізіологічний стан**» складається з 1 семантичного ряду:

Фізіологічний стан жінки — «положення жінки в її різному віці» (СБГ, I, 292) ♦ *Зайти в таж - 'завагітніти'*, (СБГ, I, 407) ♦ *Лежати э пол'іжнициях - 'лежати в пологах'*, (СБГ, II, 130) ♦ *Мати за поясом - 'бути вагітною'*, (СБГ, II, 202) ♦ *Ходити самодруг - 'бути вагітною'*, (СБГ, II, 363) ♦ *На часах бути - 'бути вагітною'*

¹. КОЛОМИЕЦ Н. Ф., РЕГУШЕВСКИЙ Е. С. Словарь фразеологических синонимов / Под ред. В. А. Винника.— К.: Рад. шк., 1988.— 200 с.—4

².Олійник М.Я. Фразеологія гуцульських говірок : Автореф. дис. ... канд. філол. наук. – Львів., 2002. – С. 7

Наступна семантична група «**Внутрішній світ**» складається з 3 семантичних рядів:

Емоційний стан — «своєрідний стан психіки» ♦ На бакир стояти - 'сваритись'. [СБГ, I, 41]; ♦ Бисідує на баніты – 'говорить як з гарячки'. [СБГ, I, 43]; ♦ За барки братисі – 'битися, змагатися'. [СБГ, I, 45]; ♦ Не з біди сі дійати - 'капризувати'. [СБГ, I, 55]; ♦ Блудити розумом – 'збожеволіти, з'їхати з глузду'. [СБГ, I, 59]; ♦ Варити воду на кого - 'сердитись на когось'. [СБГ, I, 84]; ♦ Ци тебе пан біг відпустив - 'чи ти збожеволів, чи ти втратив моральні почуття'. [СБГ, I, 124]; ♦ Гараса скакати – 'лютитись, кидатися зі злості'. [СБГ, I, 161]; ♦ Гванту ліпити – 'кричати, голосити'. [СБГ, I, 163]; ♦ Гонити йазиком - 'молоти язиком'. [СБГ, I, 183]; ♦ Дерети лице – 'соромити, ганьбити'. [СБГ, I, 209]; ♦ Зійти з розуму - 'збожеволіти'. [СБГ, I, 310]; ♦ Зступати з розуму - 'збожеволіти'. [СБГ, I, 321]; ♦ Гванту л'їпити – 'кричати, верещати'. [СБГ, I, 414]; ♦ Мати нумер на вербі - 'нічого не мати'. [СБГ, I, 495]; ♦ Понивір'ці іти – 'поневірятись, тинятись'. [СБГ, II, 112]; ♦ Дати гірку почесну кому – 'поляяти, побити, відлущувати когось'. [СБГ, II, 129]; ♦ Бити під припадком - 'бути в небезпеці'. [СБГ, II, 141]; ♦ Зійти на протичку - 'зійти нінащо'. [СБГ, II, 156]; ♦ Пучити зо сміху - 'лускати від сміху'. [СБГ, II, 163]; ♦ Виходити на рихт - 'подобатись'. [СБГ, II, 175]; ♦ З розуму зступити - 'збожеволіти'. [СБГ, II, 188]; ♦ Аж голова го за мнов скіпайе – 'пропадає, божеволіє за мною'. [СБГ, II, 222]; ♦ Сплисти з розуму - 'збожеволіти'. [СБГ, II, 242]; ♦ На с'міх давати - 'осміщувати'. [СБГ, II, 274]; ♦ Йно-м ше троха тепла - 'ледве жива'. [СБГ, II, 284];

♦ Трепати собов - 'тремтіти'. [СБГ, II, 299]; ♦ Вступити з розуму - 'збожеволіти'. [СБГ, II, 322]; ♦ З розуму хибнути - 'збожеволіти'. [СБГ, II, 339]; ♦ Ти напастев – 'обдуритися, мати претензії'. [СБГ, II, 344]; ♦ Відвести дівчину в холод - 'зійтися з дівчиною на самоті'. [СБГ, II, 344]; ♦ Говорити без цар'и в голові - 'говорити мов божевільний'. [СБГ, II, 350]; ♦

Бути щасливим на кого - 'приносити щастя комусь , ошасливлювати'. [СБГ, II, 393]

Риси характеру — « компонент особистості» ♦ Мати кого за - 'мати кого ні на що'. [СБГ, I, 40]; ♦ Бисідує на баніты – 'говорить як з гарячки'. [СБГ, I, 43]; ♦ Бомки пушчити - 'замилювати комусь очі, викручуватись'. [СБГ, I, 65]; ♦ Піти на викрути - 'поч ти вибріхуватися , брехати'. [СБГ, I, 102]; ♦ Брати на гоцкы кого - 'докучати'. [СБГ, I, 189]; ♦ Звелика нестиса - 'гордо вести себе'. [СБГ, I, 299]; ♦ Зелізний птах – 'лінива , неоторна людина'. [СБГ, I, 307]; ♦ Мантати світом - 'обманювати'. [СБГ, I, 430]; ♦ Іти наостр'іт - 'робити на зло , інакше'. [СБГ, I, 472]; ♦ Нізац мати кого - 'мати ні за що'. [СБГ, I, 492]; ♦ За ніхт'ом не рушит - 'нічого не візьме , не вкраде'. [СБГ, I, 493]; ♦ Носитис'а високо - 'назватися'. [СБГ, I, 494]; ♦ Давати перога - 'віддавати честь , шану , шанувати'. [СБГ, II, 56]; ♦ Ані пари-писки - 'ані пари з уст'. [СБГ, II, 63]; ♦ Планіта го забігла – 'здурів , робить безглузді вчинки' [СБГ, II, 78]; ♦ Припустити до ласки кого - 'виявити ласку до когось'. [СБГ, II, 143]; ♦ Мен'і вс'о риба - 'мені все одно , байдуже'. [СБГ, II, 172]; ♦ Не мати ст'ажы - 'бути розбеценим'. [СБГ, II, 263]; ♦ Сумл'іном докладавати - 'брати на свою совість , відповідальність , присягати'. [СБГ, II, 266]; ♦ Ї очі с'вітити - 'замилювати очі , нещиро говорити'. [СБГ, II, 272]; ♦ Пустити віз на довгу розвору - 'розповідати довго та нудно'. [СБГ, II, 182]; ♦ Ставати на ноги - 'давати честь , заможність , надавати значення'. [СБГ, II, 247];

Розумові здібності — «інтелект та освіченість людини» ♦ Мати вагу - 'брати до уваги , враховувати'. [СБГ, I, 80]; ♦ Виповісти, йак з книжки - 'зрозуміло викласти'. [СБГ, I, 106]; ♦ Замкнути мову - 'втратити дар мови'. [СБГ, I, 276]; ♦ Знатис'а во с'віт'і - 'знати світ ,бувати в світі'. [СБГ, I, 315]; ♦ Наш'чулити т'амку - 'напружити мозок'. [СБГ, I, 481]; ♦ Мати голову на плечох - 'мати здоровий глузд'. [СБГ, II, 81]; ♦ Пойати кін'ц'а – 'зрозуміти , зорієнтуватись'. [СБГ, II, 130];

Наступна семантична група «Дії і стани людини» складається з 4 семантичних рядів:

Говорити — «мати здатність висловлювати думку, почуття, володіти мовою»

◆ Говорити бештерфранти - вести пусті розмови, натякати на щось жартома. . [СБГ, I, 50]; ◆ З боку зайхати - 'хитро підійти , поставити несподіване питання'. [СБГ, I, 55]; ◆ Бомка пустити - 'розпустити поголоску, чутку'. [СБГ, I, 65]; ◆ Варити зле - 'бажати комусь нещастя'. [СБГ, I, 84]◆ Вдарити на три села - 'швидко рознести чутку'. [СБГ, I, 88]; ◆ Видихатис'а іс страху - 'прийти в себе після переляку'. [СБГ, I, 99]; ◆ Виповісти час - 'попередити про строк , визначити строк'. [СБГ, I, 106]; ◆ Давати вирік - 'зрікатися'. [СБГ, I, 107]; ◆ Виходжувати гроші - 'добитися повернення боргу чи надання допомоги'. [СБГ, I, 112]; ◆ Відбуло му сала – 'збіднів , йому стало гірше жити'. [СБГ, I, 118]; ◆ Скинутис'а з вйтівства - 'відмовитися від посади вйта'. [СБГ, I, 125];◆ Вік бити - 'звікувати'. [СБГ, I, 125]; ◆ Дати за віру - 'повірити комусь'. [СБГ, I, 130]; ◆ Повідати на вмерц'а - 'віщувати , що хтось умре'. [СБГ, I, 136]; ◆ Грамоту вичитати - 'поляяти кого'. [СБГ, I, 190]; ◆ Датис'а вознакы - 'дошкулити'. [СБГ, I, 205]; ◆ Зазле мати - 'засуджувати щось'. [СБГ, I, 270]; ◆ Зазле мати - 'засуджувати щось'. [СБГ, I, 270]; ◆ Вискочити йак Сен' с конопен - 'швидко і раптово вискочити , вихопитись , не до ладу сказати'. [СБГ, I, 368]; ◆ Лазара співати – 'просити , благати'. [СБГ, I, 402]; ◆ Мантати світом - 'обманювати'. [СБГ, I, 430]; ◆ Мерзу веречити - 'звести наклеп'. [СБГ, I, 437]; ◆ Лазара співати – 'просити , благати'. [СБГ, I, 402];

Рухатись/робити — «займатись якою – небудь справою , діяльністю» ◆ Бити по азбуці - 'затирати сліди лихого діла'. [СБГ, I, 36]; ◆ Арейти собов витирати - 'поневірятися по в'язницях'. [СБГ, I, 36]; ◆ Виходити аттестат - отримати паспорт. . [СБГ, I, 36]; ◆ Стрілати з байдух - 'не виправдувати себе, не годиться'. [СБГ, I, 40];◆ На байз робити - 'халтурити'. [СБГ, I, 40]; ◆ Баки світити – 'улещувати когось'. . [СБГ, I, 41]; ◆ Бал справити - 'нагріти чуба, взяти за чуба'. [СБГ, I, 42]; ◆ Піти в безвісти – 'щезнути' , 'пропасти'.

[СБГ, I, 47]; ♦ Всипати йак бобу - 'добре відлущувати'. [СБГ, I, 54]; ♦ Біди видіти - 'азнати біди'. [СБГ, I, 54]; ♦ Біду гайати - 'запобігати лихові , сплачувати борги'. [СБГ, I, 54]; ♦ Підвести на біду - 'втягнути когось в біду'. [СБГ, I, 55]; ♦ На біді буту - бідувати'. [СБГ, I, 55]; ♦ Блудом піти - 'блукати, тинятись'. [СБГ, I, 59]; ♦ Блудом ходити - 'блудити'. [СБГ, I, 59]; ♦ Збити на болото - 'добре відлущувати'. [СБГ, I, 65]; ♦ Задерти бороду - 'вмерти'. [СБГ, I, 67]; ♦ Бринзу прикітити - 'дістати гарбуз'. [СБГ, I, 72]; ♦ Будаком ставати - 'колоти, завмирати'. [СБГ, I, 74]; ♦ На вандри сі пустити - 'піти швендяти , тинятись'. [СБГ, I, 82]; ♦ Удрилити на задаток - 'наштотвхнути на задаток когось'. [СБГ, I, 88]; ♦ Вдарити по селах - 'швидко побігти в села'. [СБГ, I, 88]; ♦ Вести ланц - 'віддати справу на розгляд сільської комісії'. [СБГ, I, 94]; ♦ Вислати на вивіди – 'вислати в розвідку'. [СБГ, I, 97]; ♦ Видіти біди , голоду , посту - 'азнавати біди , голоду , посту'. [СБГ, I, 100]; ♦ Зробити визнак - 'визначити срок'. [СБГ, I, 101]; ♦ Вилучувати грошево - 'давати гроші замість землі'. [СБГ, I, 103]; ♦ Винимати роки - 'давати довідку про дату народження'. [СБГ, I, 104]; ♦ Випасти з кишки - 'зголодніти'. [СБГ, I, 105]; ♦ Виповісти службу - 'звільнити зі служби'. [СБГ, I, 106]; ♦ Виправити на тамтой світ – 'замучити , довести до смерті'. [СБГ, I, 106]; ♦ Висватати віно - 'отримати придане'. [СБГ, I, 108]; ♦ Виходити у колос - 'виколощуватися'. [СБГ, I, 112]; ♦ Вийти з л'у'д'ми - 'вийти процесією до покійника'. [СБГ, I, 112]; ♦ Відберечи руки й ноги - 'здохнути'. [СБГ, I, 118]; ♦ Відпасти від худоби - 'втратити худобу'. [СБГ, I, 123]; ♦ Дати за віру - 'повірити комусь'. [СБГ, I, 130]; ♦ Дати на віру - 'дати в кредит'. [СБГ, I, 130]; ♦ Підн'ати на воздухи - 'приводити когось до притомності, підносячи на руках угору'. [СБГ, I, 139]; ♦ Відправити водос'вітатіе - 'сильно відлущувати'. [СБГ, I, 139]; ♦ Гершкы провадити – 'пустувати , балуватись'. [СБГ, I, 166]; ♦ Гладати клучки - 'шукати зачіпки'. [СБГ, I, 175]; ♦ Гораст с"а мати - 'жити добре'. [СБГ, I, 184] ; ♦ Давати за руки - 'давати в депозит , в заставу'. [СБГ, I, 202]; ♦ Дати драла - 'втєкти' [СБГ, I, 204]; ♦ Нема діла - 'нема що , треба щось радити , починати'. [СБГ, I, 220]; ♦ Приходити на дітинс'кий розум -

'дитиніти'. [СБГ, I, 221]; ♦ Допроводити вік - 'доживати віку'. [СБГ, I, 228]; ♦ Допуст допустив - 'покарав когось'. [СБГ, I, 228]; ♦ Драла дати - 'утекти , накивати п'ятами'. [СБГ, I, 232]; ♦ Іти дуба - 'провалюватися , йти шкереберть'. [СБГ, I, 237]; ♦ Завдаватис'а межди - 'шукати правди у людей'. [СБГ, I, 260]; ♦ Завертати право - 'подавати апеляцію'. [СБГ, I, 261]; ♦ Загорича взитисі - 'з місця взятися за щось'. [СБГ, I, 267]; ♦ Зазле мати - 'засуджувати щось'. [СБГ, I, 270]; ♦ Затігати голос - 'голосувати за когось'. [СБГ, I, 289]; ♦ Заходити в гріх - 'впадати в гріх , грішити'. [СБГ, I, 292]; ♦ Зайти собі світа - 'дати собі раду'. [СБГ, I, 292]; ♦ Збана ліпити - 'спати'. [СБГ, I, 295]; ♦ Забрати на збитки - 'глумитися , збитки робити'. [СБГ, I, 296]; ♦ Піти на зведената - 'стати приймачем'. [СБГ, I, 298]; ♦ Зган' ати осінку - 'організувати пасіння овець в селі восени після їх повернення з полонин'. [СБГ, I, 302]; ♦ Здерти ноги - 'вмерти'. [СБГ, I, 305]; ♦ Зістати на баламуті - 'пошитися в дурні'. [СБГ, I, 311]; ♦ Зложити гроші за руки - 'передати гроші в депозит'. [СБГ, I, 312]; ♦ Імитис'а голови - 'знайти вихід , дати собі раду'. [СБГ, I, 331]; ♦ Війстиса в клебені - 'дошкулити , допекти комусь'. [СБГ, I, 356]; ♦ Гладати клучку - 'шукати зачіпки'. [СБГ, I, 359]; ♦ Говорити з грубшого кінци - 'набити , відлупцювати'. [СБГ, I, 372]; ♦ Коротати вік - 'жити в журбі , злиднях'. [СБГ, I, 379]; ♦ Лиц'увати на другий бік - 'перекручувати , робити з правди неправду'. [СБГ, I, 411]; ♦ Лице видерти - 'знеславити , осоромити'. [СБГ, I, 411]; ♦ Влучити йак біб - 'сильно бити , щоб ішов ляск". [СБГ, I, 420]; ♦ Вийїжджати при л'удох з чим - 'показуватись на людях з чимось'. [СБГ, I, 422]; ♦ Іти наостр'іт - 'робити на зло , інакше'. [СБГ, I, 472]; ♦ Ниворотом ходити - 'тинятися , блукати'. [СБГ, I, 488]; ♦ Нивошчо йти - 'пропадати'. [СБГ, I, 488]; ♦ Піти на облуду - 'піти старцювати , жебракувати'. [СБГ, II, 8]; ♦ Ходиў на орудя - 'ходив питати чи можна свататися'. [СБГ, II, 25]; ♦ Освітити си гори - 'згоріти , погоріти'. [СБГ, II, 25]; ♦ Мати памйатку - 'бути притомним'. [СБГ, II, 37]; ♦ Дивитис'і в стару пам'у - 'набити на згадку когось'. [СБГ, II, 38]; ♦ Познимати кари - 'звільнити від податків'. [СБГ, II, 99]; ♦ Помастити фіст - 'обікрасти'. [СБГ, II, 110]; ♦ Приходити на дітинс'кий розум - 'дитиніти ,

впадати в дитинство'. [СБГ, II, 148]; ♦ Пронурц'а дати - 'пірнути'. [СБГ, II, 153]; ♦ Простувати дороги – 'волочитися , звертати з дороги'. [СБГ, II, 155]; ♦ Вз'ила го с'ї побл'їка - 'він оскандалився , впав на нього сором'. [СБГ, II, 160]; ♦ Робити ім'я - 'хрестити'. [СБГ, II, 179]; ♦ Дивитис'а на смерт' - 'дивитися на покійника'. [СБГ, II, 232]; ♦ Зійти на тринди – ринди - 'зійти нінащо , збідніти'. [СБГ, II, 301]; ♦ Тр'асти бідов - 'ходить в обірваному одязі'. [СБГ, II, 305]; ♦ На т'ут'ун дати - 'дати на чай'. [СБГ, II, 308]; ♦ Впасти в кут - 'лежати в пологах'. [СБГ, II, 318]; ♦ Від вуха різати – 'жваво , з темпераментом грати на скрипці'. [СБГ, II, 324]; ♦ Ховати в службі - 'хоронити з богослужінням'. [СБГ, II, 342]; ♦ Шуба вам – 'штовхайте , посувайте'. [СБГ, II, 391];

Працювати — « вкладати багато сил у виконання якоїсь роботи» ♦ Бити малованки - 'витискати орнаменти на полотні , з якого шиють спідниці'. [СБГ,I,53]; ♦ Бити лен на олій - 'бити олію'. [СБГ,I,53]; ♦ На бік оженитиса - 'перейти жити й працювати на хазяйство жінки'. [СБГ,I,55]; ♦ Бринзу прикітити - 'дістати гарбуз'. [СБГ,I,72]; ♦ Знає верха - 'в'язання , посталення даху'. [СБГ,I,108]; ♦ Вити бердо - 'збивати шнурком обі черени берда'. [СБГ,I,111] ; ♦ Внести в руки - 'зібрати з поля врожай'. [СБГ,I,137]; ♦ Бути на чужім дни - 'працювати в наймах'.♦ На правді бути - 'бути на тому світі , не жити'. [СБГ, II, 131]; ♦ Прикітити бриндзу - 'дістати гарбуза , одержати відмову'. [СБГ, II, 139]; ♦ Роги звести - 'поставити крокви , приміщення для сіна'. [СБГ, II, 176]; ♦ Внести в руки - 'зібрати з поля урожай'. [СБГ, II, 196]; ♦ Бути на чужім дни - 'бути в наймах , працювати в чужих людей'. [СБГ, II, 376]; ♦ На шкрум шкременний розтовчи - 'стерти на порошок , розтовкти на дрібний мак'. [СБГ, II, 385];

Уживати алкоголь — « погана звичка людини» ♦ Замішати голову - 'сп'яніти'. [СБГ,I,277]; ♦ П'яний йак титер - 'п'яний як ніч'. [СБГ, II, 290]

Наступна семантична група «**Людські взаємини**»:

Людські взаємини — «стосунки між людьми» ♦ Вилатати боки - 'відлупцювати когось'. [СБГ,I,102]; ♦ Дати за віру - 'повірити комусь'.

[СБГ, I, 130]; ♦ Лопатова війна - 'голосна сварка'. [СБГ, I, 125]; ♦ Зас'вітити вовчий коганець - 'дати ляпоса , дати в пику комусь'. [СБГ, I, 334];

Ще однією семантичною групою виділяють «**Дії в конфліктних ситуаціях**»
Дії в конфліктах — « поведінка людей в різних життєвих ситуаціях» ♦ Гараса скакати – 'лютитись , кидатися зі злості'. [СБГ, I, 161]; ♦ Допуст допустив - 'покарав когось'. [СБГ, I, 228]; ♦ Пустити по жебріх - 'довести до бідкування , пустити з торбами'. [СБГ, I, 249]; ♦ Задівати дріт - 'примусити мовчати'. [СБГ, I, 269] ; ♦ Зарватис'а з ким - 'зачепитися з ким-небудь'. [СБГ, I, 284]; ♦ Протиїне слово сказати – 'відмовити , не погодитися'. [СБГ, II, 156]; ♦ Впасти в пуп' - 'дійти до згоди , домовитися'. [СБГ, II, 163]; ♦ Стени би му с'а стали - 'а щоб срутив в'язи'. [СБГ, II, 252]; ♦ Корд'ук би т'а сточив! - 'а щоб ти луснув , провалився ! '. [СБГ, II, 256]; ♦ На сунір іти – 'протиставляти , протестувати'. [СБГ, II, 266]; ♦ Дав му попід фе - 'набив його по задній частині тіла'. [СБГ, II, 329]; ♦ Чест' положити на кім - 'віддати комусь честь , пошану'. [СБГ, II, 371]

Та останньою семантичною групою, яку виділяють дослідники, отримала назву «**Сімейний стан**» :

«**Сімейний стан**» — « почуття та взаємини молодої пари» ♦ Малженський стан – 'подружжя , подружнє життя'. [СБГ, I, 427]

Другим семантичним полем є «**Явища природи**». Це поле також складається з двох семантичних груп : «**Пора доби**» та «**Погода**».

Пора доби — « тривалість істинної сонячної доби» ♦ Зазорити на дни – 'настати (про світанок)'. [СБГ, I, 270]

Погода — « стан нижнього шару атмосфери» "**Погода**" — ♦ Варит на дворі - 'душно'. [СБГ, I, 84]; ♦ Велика погода - 'гарна погода'. [СБГ, I, 89]; ♦ Завісилос'а - 'затяглося не на погоду'. [СБГ, I, 263]; ♦ З ласкавим сици'ом – 'привітно , тепло'. [СБГ, II, 216]

Також окремим явищем варто виділити ще три групи :

Фразеологічна синонімія — ♦ Борон боже - 'ніколи'. [СБГ, I, 67]; ♦ Ани на волос - 'зовсім нічого'. [СБГ, I, 141]; ♦ Докус-никус - 'зовсім нічого'. [СБГ, I, 226]; ♦ Соснового листопада - 'ніколи'. [СБГ, II, 238];

Рослинність — ♦ Іван Головатий - 'висока рослина , схожа на конюшину'. [СБГ, I, 326]; ♦ Короўйача мандригула - 'живокіст'. [СБГ, I, 425].

Обряди та свята — ♦ Вівс'ан'і горіхи - 'горіхи , зібрані тоді , коли жнуть овес'. [СБГ, I, 116]; ♦ Вінец' і чінец' - 'шлюб і весілля'. [СБГ, I, 129]; ♦ Вінклова карба - 'прямокутний знак на овечому вусі'. [СБГ, I, 129]; ♦ Задушина субота - 'субота перед зеленими святами'. [СБГ, I, 269]; ♦ Заздоровна служ'ба - 'церковна служба на прохання про здоров'я для кого-небудь'. [СБГ, I, 270]; ♦ Зарічний піст — 'піст , який накладають на себе в переконанні , що за це не буде здихати худоба'. [СБГ, I, 284]; ♦ Логазу товчи - 'дитяча забава , під час якої хлопці беруться ззаду за руки і по черзі піднімають один одного'. [СБГ, I, 416]; ♦ Лопатки бйут - 'рід ритуальної гри при покійнику'. [СБГ, I, 417]; ♦ Медвед'а ўбирали - 'рід ритуальної гри при покійнику'. [СБГ, I, 436] ; ♦ Ходити оборога - 'рід парубоцької забави'. [СБГ, II, 10]; ♦ На пилу - 'рід орнаменту на вишивках'. [СБГ, II, 59]; ♦ Прикітити бриндзу - 'дістати гарбуза , одержати відмову'. [СБГ, II, 139]; ♦ Проливати воду - 'знахарським способом лікувати переляк'. [СБГ, II, 152]; ♦ Сестра паски - 'буханець хліба , який дають священникові за освячення паски'. [СБГ, II, 211]; ♦ На скінки грати - 'грати на трісках , палках під час покриття стріхи'. [СБГ, II, 273]; ♦ Дурне тел'а - 'дитяча гра'. [СБГ, II, 283]; ♦ Тримати діти - 'хрестити дітей'. [СБГ, II, 301]; ♦ Хвалу служити - 'служити обідню'. [СБГ, II, 338]; ♦ Шипки шити - 'рід ритуальної гри при покійнику'. [СБГ, II, 382].

Міфічні постаті — ♦ Той , шчо ў рипі - 'чорт'. [СБГ, II, 174].

Отже, проаналізувавши тематичне поле « Навколишній світ», можна зробити висновки, що за чисельністю воно є значно менше ніж тематичне поле « Людина» . Щодо фразеосинонімії, то тут вона не дуже яскраво виражена але деякі приклади наведено. Більшість семантичних рядів складаються лише з

однієї фразеологічної одиниці або творяться за допомогою родових понять, а не спільного денотативного значення. Тож можна говорити про певну неповноту цього тематичного поля.

2.3 Фразеологізми, які не ввійшли до тематичних груп.

Ідеографічна класифікація може охопити дуже велику кількість фразеологічних одиниць, проте, як і в багатьох інших класифікаціях тут існують певні одиниці, які важко систематизувати.

◆ Бути в биваличох - 'бути на возі і під возом , не з однієї печі хліб їсти'. [СБГ, I, 51]; ◆ Бис'їдувати ни дв'ї, ни три – 'верзти'. [СБГ, I, 52] ; ◆ Бити лен на олій - 'бити олію'. [СБГ, I, 53]; ◆ Бїду-м купив за свої гроші - 'говорять про придбаний предмет, що став причиною клопоту'. [СБГ, I, 54]; ◆ У блуд пустити вроду - 'збитися з чесної дороги'. [СБГ, I, 59]; ◆ Бокова сестра - 'коханка'. [СБГ, I, 64]; ◆ Босий віз - 'дерев'яний віз без обручів на колесах'. [СБГ, I, 67]; ◆ Босі коні - 'непідковані коні'. [СБГ, I, 67]; ◆ Бер го вітер - 'чорт його бери'. [СБГ, I, 70]; ◆ Гі за псом буком - 'неохайно , будь-як'. [СБГ, I, 74]; ◆ З того ни вари , ни пари - 'з того нема ніякої користі'. [СБГ, I, 83]; ◆ На видоці статис'а - 'на очах статися'. [СБГ, I, 100]; Вилупити з колїна – 'взятии , звідки хочеш'. [СБГ, I, 102]; ◆ Продати на вимови - 'продажа з правом повернення купленої речі, якщо вона з тих чи інших не підійде покупцеві'. [СБГ, I, 103]; ◆ Виходитисі з слабости - 'перебути хворобу на ногах'. [СБГ, I, 113] ; ◆ Вівча мац'ка - 'вівче молоко'. [СБГ, I, 116] ; ◆ Від опира ради дати – 'мати , вжити засоби проти упиря'. [СБГ, I, 116] ; ◆ Заставл'ати до віджит'а - 'користування землею боржника до повернення капіталу'. [СБГ, I, 120] ; ◆ Відставл'ати на бік - 'женити сина з умовою , що останній не залишиться на батьковому хазяйстві'. [СБГ, I, 124] ; ◆ Вінклова карба - 'прямокутний знак на овечому вусі'. [СБГ, I, 129] ; ◆ Велике віно – 'придане яке входить :земля , гроші , дві корови, двоє телят, дві вівці'. [СБГ, I, 129] ; ◆ Мати власт' у руках - 'мати право'. [СБГ, I, 136] ; ◆ А вовк його знаїе - 'а біс його знає'. [СБГ, I, 138] ; ◆ Сліпа ворона - 'дитяча гра'. [СБГ, I, 145] ; ◆ Габлик урізуї , кахтан латаї - 'для гіршого не посвячуї кращого'. [СБГ, I, 154] ; ◆ Шче мн'а гда не йїст' - 'ще мене

не притисла біда'. [СБГ, I, 155] ;♦ Виграти на гел'бе-цвел'бе - 'вийти на чомусь погано , зазнати шкоди , втрат'. [СБГ, I, 165]♦ ; На гол'ім с'віт'і - 'на дворі'. [СБГ, I, 179] ;♦ Віддати справу адвокатові на голову – 'віддати адвокатові справу з умовою , що останній поведе її на власний кошт , беручи після виграння процесу суму , про яку йшлося в справі'. [СБГ, I, 180] ;♦ Городец' с пнами - 'пасіка'. [СБГ, I, 186] ;♦ Він уже готов - 'він уже труп'. [СБГ, I, 188] ;

♦ Гун'ка до гун'ки , а с'ірак до с'ірака - 'багатий з багатим, а бідний з бідним'. [СБГ, I, 199] ;♦ Держати в карбах - 'тримати в шорах'. [СБГ, I, 209] ;♦ Диво дивне - 'дивна річ'. [СБГ, I, 214] ;♦ Нема діла - 'нема що , треба щось радити , починати'. [СБГ, I, 220] ;♦ Добра вол'а - 'згода'. [СБГ, I, 223] ;♦ Щче тобі не дзвонили достойно - 'ще ти до кращих людей не доріс , ще не маєш повних прав'. [СБГ, I, 230] ;♦ Жди , псе, аж кобила здохне - 'чекай коло моря погоди'. [СБГ, I, 249] ;♦ Забвена душа - 'рідкий гість'. [СБГ, I, 258] ;♦ Забгіти вс'акі розуми - 'за все братися'. [СБГ, I, 259] ;♦ Заробити ланца на звонок - 'нічого не заробити'. [СБГ, I, 283] ;♦ За йедним заходом – 'одночасно , відразу'. [СБГ, I, 291] ;♦ Мати на збыт - 'мати вдосталь'. [СБГ, I, 296] ;♦ Земл'у гнойіти - 'не жити'. [СБГ, I, 307] ;♦ Зима бйе - 'пропасниця трясє'. [СБГ, I, 308] ;♦ Знести до купи – 'звести , з'єднати'. [СБГ, I, 317] ;♦ Імати за очи - 'кидатися у вічі'. [СБГ, I, 330] ;♦ Кабата пти - 'дати сторчака'. [СБГ, I, 333] ;

♦ Держати в карбах - 'тримати в шорах'. [СБГ, I, 341] ;♦ Бракуйє четвертойі квартири у голові - 'не всі дома у когось'. [СБГ, I, 345] ;♦ Дай биці за киці - 'дай бика за малого коня , тобто цінну річ за річ малої вартості'. [СБГ, I, 350] ;

♦ Кошаря попівска - 'кладовище'. [СБГ, I, 383] ;♦ Аж би крем - 'щоб не знати що'. [СБГ, I, 386] ;♦ Не взити нічого за мак-зерно - 'нічого не взяти'. [СБГ, I, 427] ;♦ Малженский стан – 'подружжя , подружнє життя'. [СБГ, I, 427] ;♦ Вз'или би т'і на мариі - 'лайливе побажання'. [СБГ, I, 430] ;♦ Не в нашу міру - 'щоб з нами це не сталось'. [СБГ, I, 444] ;♦ Нахтем хтеменний - 'зовсім уцент'. [СБГ, I, 480] ;♦ Нигде нічого - 'нема знаку , сліду'. [СБГ, I, 488];♦ Нигде нич – 'трохи , дуже мало'. [СБГ, I, 488] ;♦ Голо , йаг на обрусі - 'голо як на долоні'. [СБГ, II, 12];♦ Дати без ока що - 'дати щось без нагляду'. [СБГ, II, 17];♦

Вскочити у саму потоку - 'потрапити в неприємну ситуацію , скочити в халепу' . [СБГ, II, 45] ; ♦ Не стій , не погоди - 'момнтально'. [СБГ, II, 92] ; ♦ Поневаж' бож'є - 'борони боже'. [СБГ, II, 111] ; ♦ На гроші нема ніколи празнику - 'гроші завжди пригодяться'. [СБГ, II, 132] ; ♦ Най сі преч каже - 'хай не повториться'. [СБГ, II, 134] ; ♦ Ни відводу , ни приводу - 'ні початку , ні кінця'. [СБГ, II, 136] ; ♦ Най с'а ни приказуйи – 'говорять , коли мова йде про неприємні факти'. [СБГ, II, 139] ; ♦ Пристати на руку - 'піти на руку'. [СБГ, II, 145] ; ♦ Про гроші не стало - 'не в грошах справа , не за грішми затримка'. [СБГ, II, 150] ; ♦ Прохапуватисі кріз' вуха – 'тріщати , лящати у вухах'. [СБГ, II, 156] ; ♦ С паном богом парашка на рышк'є - 'іти до біса'. [СБГ, II, 173] ; ♦ Родом і ходом - 'народжений і прописаний'. [СБГ, II, 177] ; ♦ Ні за сесе , н'і за тото - 'без причин , безпідставно'. [СБГ, II, 209] ; ♦ Сердите св'ято - 'день св. Юри або Іллі , коли громовиц'а" буває'. [СБГ, II, 211] ; ♦ Серед хижі - 'долівка хати'. [СБГ, II, 211] ♦ Сетні літа - 'многая літа'. [СБГ, II, 212] ; ♦ Серц'а ўр'ізати кому - 'душу віддати за когось'. [СБГ, II, 216] ; ♦ Слимака дати облизати кому - 'пошити когось в дурні'. [СБГ, II, 230] ; ♦ Піти по слово – 'дізнатись , чи батьки дівчини погоджуються на перешлюбну згоду'. [СБГ, II, 230] ; ♦ Н'і соб , н'і цабе - 'ні вправо , ні вліво , ні туди , ні сюди'. [СБГ, II, 234] ; ♦ Стовпок соли - 'топка'. [СБГ, II, 254] ; ♦ Постити строно кого – 'постити , щоб хтось або щось були здорові , щоб щось велося , для добра на благо чогось'. [СБГ, II, 261] ; ♦ Сходити з грошій - 'знецінюватися'. [СБГ, II, 269] ; ♦ Громові с'в'ята - 'день св. Гавриїла'. [СБГ, II, 271] ; ♦ С'вітом вал'атис'а - 'тинятися'. [СБГ, II, 271] ; ♦ За такій робити - 'робити задарма'. [СБГ, II, 278] ; ♦ Вс'уди ним темл'уйє - 'він усюди вміщується'. [СБГ, II, 284] ♦ Тіл'ки злого - 'куди там , нічого подібного'. [СБГ, II, 291] ; ♦ Йаг у палиц' тріснути – 'легко , без труднощів'. [СБГ, II, 302] ♦ Вісімнацітий туман - 'набитий дурень'. [СБГ, II, 306] ; ♦ Туний нанашко - 'нанашко'. [СБГ, II, 306] ; ♦ Тагнути на відволоки - 'зволікати'. [СБГ, II, 309] ; ♦ Фечки бечки мечки - 'дурниці'. [СБГ, II, 330] ; ♦ Фіст помастити - 'справити бал'. [СБГ, II, 331] ;

◆ Фук на фук - 'вщент'. [СБГ, II, 334] ;◆ Біла хижа – 'труна , домовина'. [СБГ, II, 339] ;◆ У правах і ходах - 'у митарствах'. [СБГ, II, 343] ;◆ На хтем хтеменний – 'вщент , дотла'. [СБГ, II, 348] ;◆ Ціле море - 'чи справді так?'. [СБГ, II, 355] ;◆ Чистий ґрунт - 'пухка земля'. [СБГ, II, 370] ;◆ Під чолом - 'за першою свахою , окраєць'. [СБГ, II, 374]

Також були фразеологізми, які не входили в жодну групу : ◆ Быти в бываличох - 'бути на возі і під возом , не з однієї печі хліб їсти'. . [СБГ,I,51];
◆ Бис'їдувати ни дв'ї, ни три – 'верэти'. [СБГ,I,52] ;◆ Бити лен на олій - 'бити олію'. [СБГ,I,53];◆ Бїду-м купив за свої гроші - 'говорять про придбаний предмет, що став причиною клопоту'. [СБГ,I,54];◆ У блуд пустити вроду - 'збитися з чесної дороги'. [СБГ,I,59];◆ Бокова сестра - 'коханка'. [СБГ,I,64];
◆ Босий віз - 'дерев'яний віз без обручів на колесах'. [СБГ,I,67];◆ Босі коні - 'непідковані коні'. [СБГ,I,67];◆ Бер го вітер - 'чорт його бери'. [СБГ,I,70];
◆ Гі за псом буком - 'неохайно , будь-як'. [СБГ,I,74];◆ З того ни вари , ни пари - 'з того нема ніякої користі'. [СБГ,I,83];◆ На видоці статис'а - 'на очах статися'. [СБГ,I,100]; Вилупити з коліна – 'взятии , звідки хочеш'. [СБГ,I,102];
◆ Продати на вимови - 'продажа з правом повернення купленої речі, якщо вона з тих чи інших не підійде покупцеві'. [СБГ,I,103];◆ Виходитисі з слабости - 'перебути хворобу на ногах'. [СБГ,I,113] ; ◆ Вівча мац'ка - 'вівче молоко'. [СБГ,I,116] ;◆ Від опира ради дати – 'мати , вжити засоби проти упиря'. [СБГ,I,116] ;◆ Заставл'ати до віджит'а - 'користування землею боржника до повернення капіталу'. [СБГ,I,120] ;◆ Відставл'ати на бік - 'женити сина з умовою , що останній не залишиться на батьковому хазяйстві'. [СБГ,I,124] ;◆ Вінклова карба - 'прямокутний знак на овечому вусі'[СБГ,I,129]
;◆ Велике віно – 'придане яке входить :земля , гроші , дві корови, двоє телят, дві вівці'. [СБГ,I,129] ;◆ Мати власт' у руках - 'мати право'. [СБГ,I,136] ;◆ А вовк його знає - 'а біс його знає'. [СБГ,I,138] ;◆ Сліпа ворона - 'дитяча гра'. [СБГ,I,145] ;◆ Габлик урізууй , кахтан латай - 'для гіршого не посвячуй кращого'. [СБГ,I,154] ;◆ Щче мн'а гда не йїст' - 'ще мене не притисла біда'.

[СБГ, I, 155] ;♦ Виграти на гел'бе-цвел'бе - 'вийти на чомусь погано , зазнати шкоди , втрат'. [СБГ, I, 165]♦ ; На гол'ім с'віт'і - 'на дворі'. [СБГ, I, 179] ;♦ Віддати справу адвокатові на голову – 'віддати адвокатові справу з умовою , що останній поведе її на власний кошт , беручи після виграння процесу суму , про яку йшлося в справі'. [СБГ, I, 180] ;♦ Городец' с пнами - 'пасіка'. [СБГ, I, 186] ;♦ Він уже готов - 'він уже труп'. [СБГ, I, 188] ;

♦ Гун'ка до гун'ки , а с'ірак до с'ірака - 'багатий з багатим, а бідний з бідним'. [СБГ, I, 199] ;♦ Держати в карбах - 'тримати в шорах'. [СБГ, I, 209] ;♦ Диво дивне - 'дивна річ'. [СБГ, I, 214] ;♦ Нема діла - 'нема що , треба щось радити , починати'. [СБГ, I, 220] ;♦ Добра вол'а - 'згода'. [СБГ, I, 223] ;♦ Щче тобі не дзвонили достойно - 'ще ти до кращих людей не доріс , ще не маєш повних прав'. [СБГ, I, 230] ;♦ Жди , псе, аж кобила здохне - 'чекай коло моря погоди'. [СБГ, I, 249] ;♦ Забвена душа - 'рідкий гість'. [СБГ, I, 258] ;♦ Забгіти вс'акі розуми - 'за все братися'. [СБГ, I, 259] ;♦ Заробити ланца на звонок - 'нічого не заробити'. [СБГ, I, 283] ;♦ За йедним заходом – 'одночасно , відразу'. [СБГ, I, 291] ;♦ Мати на збыт - 'мати вдосталь'. [СБГ, I, 296] ;♦ Земл'у гнойіти - 'не жити'. [СБГ, I, 307] ;♦ Зима бйе - 'пропасниця трясє'. [СБГ, I, 308] ;♦ Знести до купи – 'звести , з'єднати'. [СБГ, I, 317] ;♦ Імати за очи - 'кидатися у вічі'. [СБГ, I, 330] ;♦ Кабата пти - 'дати сторчака'. [СБГ, I, 333] ;

♦ Держати в карбах - 'тримати в шорах'. [СБГ, I, 341] ;♦ Бракуйє четвертойі квартири у голові - 'не всі дома у когось'. [СБГ, I, 345] ;♦ Дай биці за киці - 'дай бика за малого коня , тобто цінну річ за річ малої вартості'. [СБГ, I, 350] ;

♦ Кошаря попівска - 'кладовище'. [СБГ, I, 383] ;♦ Аж би крем - 'щоб не знати що'. [СБГ, I, 386] ;♦ Не взити нічого за мак-зерно - 'нічого не взяти'. [СБГ, I, 427] ;♦ Малженский стан – 'подружжя , подружнє життя'. [СБГ, I, 427] ;♦ Вз'или би т'і на мариі - 'лайливе побажання'. [СБГ, I, 430] ;♦ Не в нашу міру - 'щоб з нами це не сталось'. [СБГ, I, 444] ;♦ Нахтем хтеменний - 'зовсім уцент'. [СБГ, I, 480] ;♦ Нигде нічого - 'нема знаку , сліду'. [СБГ, I, 488];♦ Нигде нич – 'трохи , дуже мало'. [СБГ, I, 488] ;♦ Голо , йаг на обрусі - 'голо як на долоні'. [СБГ, II, 12];♦ Дати без ока що - 'дати щось без нагляду'. [СБГ, II, 17];♦

Вскочити у саму потоку - 'потрапити в неприємну ситуацію , скочити в халепу'. [СБГ, II, 45] ;♦ Не стій , не погоди - 'момнтально'. [СБГ, II, 92] ;♦ Поневаж' бож'є - 'борони боже'. [СБГ, II, 111] ;♦ На гроші нема ніколи празнику - 'гроші завжди пригодяться'. [СБГ, II, 132] ;

♦ Най сі преч каже - 'хай не повториться'. [СБГ, II, 134] ;♦ Ни відводу , ни приводу - 'ні початку , ні кінця'. [СБГ, II, 136] ;♦ Най с'а ни приказуйи – 'говорять , коли мова йде про неприємні факти'. [СБГ, II, 139] ;♦ Пристати на руку - 'піти на руку'. [СБГ, II, 145] ; ♦ Про гроші не стало - 'не в грошах справа , не за грішми затримка'. [СБГ, II, 150] ;♦ Прохапуватисі кріз' вуха – 'тріщати , лящати у вухах'. [СБГ, II, 156] ;♦ С паном богом парашка на рышк'є - 'іти до біса'. [СБГ, II, 173] ;♦ Родом і ходом - 'народжений і прописаний'. [СБГ, II, 177] ;♦ Ні за сесе , н'і за тото - 'без причин , безпідставно'. [СБГ, II, 209] ;♦ Сердите св'ято - 'день св. Юри або Іллі , коли громовиц'а" буває'. [СБГ, II, 211] ;♦ Серед хижі - 'долівка хати'. [СБГ, II, 211]

♦ Сетні літа - 'многая літа'. [СБГ, II, 212] ;♦ Серц'а ўр'ізати кому - 'душу віддати за когось'. [СБГ, II, 216] ;♦ Слимака дати облизати кому - 'пошити когось в дурні'. [СБГ, II, 230] ;♦ Піти по слово – 'дізнатись , чи батьки дівчини погоджуються на перешлюбну згоду'. [СБГ, II, 230] ;♦ Н'і соб , н'і цабе - 'ні вправо , ні вліво , ні туди , ні сюди'. [СБГ, II, 234] ;♦ Стовпок соли - 'топка'. [СБГ, II, 254] ;♦ Постити строно кого – 'постити , щоб хтось або щось були здорові , щоб щось велося , для добра на благо чогось'. [СБГ, II, 261] ;♦ Сходити з гроший - 'знецінюватися'. [СБГ, II, 269] ;♦ Громові с'в'ята - 'день св. Гавриїла'. [СБГ, II, 271] ;♦ С'вітом вал'атис'а - 'тинятися'. [СБГ, II, 271] ;♦ За такій робити - 'робити задарма'. [СБГ, II, 278] ;

♦ Вс'уди ним темл'уйє - 'він усюди вміщується'. [СБГ, II, 284]

♦ Тіл'ки злого - 'куди там , нічого подібного'. [СБГ, II, 291] ;♦ Йаг у палиц' тріснути – 'легко , без труднощів'. [СБГ, II, 302]♦ Вісімнацітий туман - 'набитий дурень'. [СБГ, II, 306] ;♦ Туний нанашко - 'нанашко'. [СБГ, II, 306] ;♦ Т'агнути на відволоки - 'зволікати'. [СБГ, II, 309] ;♦ Фечки бечки мечки - 'дурниці'. [СБГ, II, 330] ;♦ Фіст помастити - 'справити бал'. [СБГ, II, 331] ;

◆ Фук на фук - 'вщент'. [СБГ, II, 334] ;◆ Біла хижа – 'труна , домовина'. [СБГ, II, 339] ;◆ У правах і ходах - 'у митарствах'. [СБГ, II, 343] ;◆ На хтем хтеменний – 'вщент , дотла'. [СБГ, II, 348] ;◆ Ціле море - 'чи справді так?'. [СБГ, II, 355] ;◆ Чистий ґрунт - 'пухка земля'. [СБГ, II, 370] ;◆ Під чолом - 'за першою свахою , окраєць'. [СБГ, II, 374]

ВИСНОВКИ

Фразеологізми є стійкими словосполученням, класифікацію яких постійно розробляють вітчизняні та закордонні вчені. В основі типології різні характеристики, що і пояснює розмаїття класифікацій. Традиційний підхід до вивчення фразеологічного фонду мови базується на дослідженнях Ш. Баллі, якого вважають одним із засновників фразеологічного напрямку у мовознавстві.

Матеріалом дослідження став “Словник бойківських говірок” М. Й. Онишкевича, де найповніше відображено особливості північнопідкарпатських говірок. Сюди ввійшли слова з різних словничків, “Записок Наукового товариства імені Тараса Шевченка”, літописів, монографій, етнографічних збірників, історичних джерел та матеріали самого М. Й. Онишкевича [3, с. 20]. Цінним для нас є те, що до “Словника бойківських говірок” введено багатий і різноманітний фразеологічний матеріал (275 словникових статей містять більше 300 ФО).

Метою магістерської роботи було дослідити фразеологізми бойківського говору серед інших одиниць лексико-семантичної системи в аспекті їхніх граматичних особливостей. Для цього потрібно: 1) зібрати та систематизувати матеріал, що репрезентує вияви бойківської фразеології на основі діалектного словника М. Й. Онишкевича; 2) з’ясувати фонетичні та лексико-граматичні діалектні ознаки бойківських ФО; 3) охарактеризувати архаїчні риси, засвідчені у складі бойківських фразеологізмів.

Результати проведеного дослідження дають підставу зробити висновки. Метою роботи було здійснити комплексний структурний аналіз фразеологізмів, виявлених у бойківських говірках на матеріалі «Словника бойківських говірок» М. Онишкевича.

У процесі цього дослідження було опрацювати проблеми діалектної фразеології в українському мовознавстві та історію дослідження фразеології. Звернувшись до різних досліджень та наукових праць, таких як: Ужченко В.

Ужченко Д. «Фразеологія сучасної української мови», Лірін В. «Про народну фразеологію», Лавер В.І. «Дослідження діалектної фразеології в лінгвогеографічному аспекті», Бабич Н. Д. «Фразеологія української мови» та багато інших, можна дійти висновку, що проблему розглянуто широко та використано всі матеріали для цього, щоб висвітлити проблеми та історію дослідження фразеології.

Другим завданням було здійснити ідеографічну класифікацію фразеологічних одиниць. Було визначено структуру класифікації, якою користуватимемось, а саме 2 тематичних поля: "Людина", "Сприйняття навколишнього світу". Тематичне поле "Людина" ділимо на 3 семантичні поля та 15 семантичних груп: "Зовнішній вигляд" (семантичні групи "Врода", "Статура", "Зріст"), "Фізіологічний стан"(семантичні групи "Вікові особливості", "Фізіологічні особливості жінок", "Перебіг життя"), "Внутрішній світ"(семантичні групи "Емоційний стан", "Розумові здібності", "Риси характеру ", "Дії і стани людини"(семантичні групи "Рухатись", "Працювати", "Уживати алкоголь", "Говорити"), "Людські взаємини"(семантичні групи "Дії в конфліктних ситуаціях", "Сімейний стан"). Тематичне поле "Сприйняття навколишнього світу" ділимо на 3 семантичні поля та 4 семантичних груп: "Кількість"(семантичні поля "Неозначена кількість"), "Час"(семантичні поля "Пора доби", "Неозначений час"), "Явища природи"(семантичні поля "Погода").

Також ще одним завданням було по класифікувати фразеологізми, які не ввійшли до жодного тематичного поля. Було зроблено кілька спроб дослідження та класифікації цих фразеологізмів. Але дослідження показало, що ці фразеологізми не мають жодного тематичного поля і не належать до жодної класифікації.

У цій праці ми виокремили та проаналізували фразеологізми за ідеографічною класифікацією, яку подав Ю. Прадід та доповнила М. Олійник: два тематичні поля та усі рівні їхнього поділу (семантичні поля,

групи та ряди). Серед охарактеризованих найбільшу частку виділяємо у тематичному полі «Людина».

Ідеографічний опис засвідчив чіткий антропоцентричний характер фразеологізмів.

Список використаної літератури

1. Алефіренко М. Ф. Теоретичні питання фразеології. – Харків, 1987.
– 133 с.
2. Бабич Н. Д. Фразеологія української мови: Навчальний посібник/Н.В.Бабич. – Чернівці, 1971. – 91
3. Баранник Д. Фразеологія в усному монологічному мовленні // Питання мовної культури. – К. : Наук. думка, 1968. – Вип. 2. – С. 34–38.
- 4.. Батюк Н. О. Фразеологічний словник. – К., 1966.
5. Бевзенко С. П. Актуальність вивчення української діалектної фразеології // Мовознавство. – 1974. - № 2. – С. 15-19.
- 6.Бевзенко. С.П. Українська діалектологія. –К.,1980. –С.246
- 7.Бойківщина: Історико-етнографічне дослідження. – Київ, 1983.
- 8.Вагилевич І. Бойки, русько-слов'янський люд у Галичині:[пер.З пол., передм.Р. Кирчіва]/Жовтень. – 1978
- 9.Вагилевич І. Бойки – русько-слов'янський народ у Галичині / Іван Вагилевич // Жовтень. – 1978. – № 12. – С. 117 – 129.
10. Галицько-руські народні приповідки: В 3 т. / Зібрав, упорядкував і пояснив д-р Іван Франко // Етногр. зб. – Т. 10-28. – Львів, 1901-1910.
11. Грица Т.Г. Матеріали до фразеологічного словника Гуляй- пільського району Запорізької області // Фразеологія говорів Гуляй- пільського району Запорізької області: Дне. ... канд. філол. наук.
- 12.Закревська Я. Нариси з діалектного словотвору в ареальному аспектів / Я. Закревська.. – Київ, 1976. – 162 с.

13. Дзєндзелівський Й. Лінгвістичний атлас українських народних говорів. – К., 1958
14. Демський М. Т. Українські фраземи й особливості їх творення / М. Т. Демський. – Л. ; Краків ; Париж : Просвіта, 1994. – 60, [4] с.
15. Залеський А. М. Фонологічна система бойківської говірки / А. М. Залеський // Структура українських говорів : зб. ст. / відп. ред. І. Г. Матвіяс. – Київ, 1982. – С. 69–84.
16. Залеський А. М. Вокалізм південно-західних говорів української мови / А. Залеський. – Київ: Наукова думка, 1973. – 155 с.
17. Залеський А. М. Фонологічна система бойківської говірки // К., 1982
18. Залеський А. М. Фонологічна система бойківської говірки // К., 1982
19. Іваночко К. І. До історії дослідження ареалу бойківських говірок. – К., 2000. – С. 130
20. Івченко А. Українська народна фразеологія: ономазіологія, ареали, етимологія. – Харків, 1999.
21. Калашник В. С., Колоїз Ж. В. Словник фразеологічних антонімів української мови. – К., 2001.
22. Коваль А. П. Слово про слово. – К., 1986.
23. Коломієць М. П., Регушевський Є. С. Словник фразеологічних синонімів. – К., 1988.
24. Коломієць М. П. Фразеологічні синоніми. – Д., 1989.
25. Коптілов В. У світі крилатих слів. – К., 1968.
26. Коць-Григорчук Л. Діалектні проблеми Бойківщини // Укр. діалектом. зб. Кн. 3. К., 1997
27. Лавер В. І. Фраземіка говорів Закарпаття у її зв'язках з іншими українськими говорами карпатського регіону / В. І. Лавер // Українська мова на Закарпатті у минулому і сьогодні: Матеріали науково-практичної конференції (Ужгород, 5-6 травня 1992 року). – Ужгород, 1993. – С. 204.

28. Магрицька І. Словник весільної лексики українських східнословобожанських говірок (Луганська область). — Луганськ: Знання, 2003.— 172 с.
29. Медведєв Ф.П. Українська фразеологія : Чому ми так говоримо.-К.,1982
30. Мінняло Р.В. Активні процеси в ареальній фразеології сходу України: Дис. ... канд. філол. наук. —Луганськ, 2001. — 261 с. 173. Мокиєнко В. Значення українського мовознавства для славистики // III Міжнародний конгрес україністів: Мовознавство. — Х., 1996.
31. Мокієнко В. М. Проблемы ареального описания восточнославянской фразеологии // Сравнительно-типологические исследования славянских языков и культур. Сб. ст. к IX Международному съезду славистов. — Л.: Изд-во ЛГУ, 1983. — С. 45.
32. Олійник М. Фразеологія гуцульських говірок: Автореферат дисертації кандидата філологічних наук. —Л.,2002
33. Олійник М. За лісом, за пралісом рябенька крайка лежить: фразеологізми, пов'язані з поняттям "змія" в гуцульських говірках // Гуцульські говірки: Лінгвіст, та етнолінгвіст. дослідж. — Л.: 2000. — С. 192—201.
34. Олійник М.Я. Фразеологія гуцульських говірок: Дис. ... канд. філол. наук. — Л., 2002. — 222 с.
35. Онишкевич М.Й. Словник бойківських говірок//частина перша.-К.,1984
36. Онишкевич М.Й. Словник бойківських говірок//частина друга.-К.,1984
37. Ощипко І. Й. Система словозміни іменників у бойківському мові / Ірина Ощипко // Праці XII Республіканської діалектологічної наради. — К : Наукова думка, 1971. — С. 170-180.
38. Рабій-Карпинська С. Бойківські говірки : зб. статей / Софія Рабій-Карпинська / [ред. М. Лесів; підгот. до друку В. Пилипович]. — Перемишль, 2011. — 189 с.

39. Рабій-Карпинська С. Говори Дрогобиччини. З углядненням говірки с. Нагуєвичі, Івано-Франківської області / Софія Рабій-Капінська // Софія Рабій-Капінська. Бойківські говірки. Збірник статей. – Перемишль: Перемиський відділ ОУП, 2011. – С.104-115.
40. Романюк Н. В. Фразеологія верхньонадністрянських говірок нижньої течії річки Бистриці: Автореф. дис. ... канд. філол. наук. — Запоріжжя, 2002. — 17 с.
41. Рудницький Я. Б. Важливіші ізофони на півночі центральної Бойківщини (з мапкою) / Я. Б. Рудницький // Літопис Бойківщини. – Самбір, 1938. – Ч. 10. – С. 93-99.
42. Рудницький Я. До бойківсько-надністрянської мовної межі / Я. Б. Рудницький // Літопис Бойківщини. – Самбір, 1935. – Ч. 6. – С. 9–14.
43. Рудницький Я. З фонетики бойківського говору / Ярослав Рудницький // Л. Б. – 1936. – Чис. 7. – С. 6-9.
44. Свенціцький І. С. Бойківський говір села Бітля / І. Свенціцький // ЗНТШ . – 1913. – Т. 114. – Кн. 2. – С. 117-153.
45. Сучасна українська мова: підручник за редакцією А.П. Гріщенка. – К.: Вища шк., 1997. – С.204-213
46. Скрипник Л. Г. З таємниць фразеології // Мовознавство. – 1969. - № 2. – С. 75-76.
47. Словник фразеологізмів української мови / Укл.: В. М. Білоноженко та ін. – К., 2003.
48. Скрипник Л.Г. Фразеологія української мови.-К.,1973
49. Ступінська Г. Ф. Фразеологія лемківського говору української мови: Автореф. дис. ... канд. філол. наук. — Івано-Франківськ, 2000. — 21 с.
50. Ужченко Д. Народження і життя фразеологізму.-К.,1988
51. Ужченко В. Д., Ужченко Д. В. Фразеологія сучасної української мови. – К., 2007.
52. Українська мова. Енциклопедія.-К.,2000.

53. Українська мова. Енциклопедія. –К.,1980. –С.151-155
54. Українська мова: Енциклопедія. – К. : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2000. – 752 с.
55. Устенко Л.Ф.Особливості функціонування фразеологічних одиниць у різних стилях української мови. – К.,2011.
- 56.Удовиченко Г. М. Фразеологічний словник української мови: В 2-т. – К., 1984.
57. Українська мова. Енциклопедія. – К., 2000.
- 58.Франко І. Уваги про походження назви “бойки”/ І. Франко // І. Франко. Назвознавчі праці. Перше книжкове видання з приводу століття народин 1856-1956. – Вінніпег, 1957. – 79 с. – С. 47 – 52.
- 59.Франко І. Я. Етнографічна експедиція на Бойківщину / І. Я. Франко / Зібрання творів [у 50 т]. – Київ: Наукова думка, 1982. – Т. 36. – С. 68–99
- 60.Худаш М. Л. До питання походження назв *бойки, гуцули, лемки* / Михайло Худаш // Народознавчі зошити. – 1998. – Зош. 3 (21). – С. 299–318.
- 61.Худаш М. Л. Основні риси бойківського говору / Михайло Худаш // Бойківщина: Історико-етнографічне дослідження. – Київ, 1983.
62. Чабаненко В.А. Фразеологічний словник говірок Нижньої Наддніпрянщини. – Запоріжжя, 2001. –200 с.
- Черняк В.С. Характеристика системи голосних фонем бойківського говору//Питання укр. мовознавства. –К.н.4.Л.,1960
- 63.Юрченко О. С., Івченко А. О. Словник стійких народних порівнянь. – Харків, 1993.